

ДОКЛАД

Колко обществени са обществените медии?

Изследване на новини и актуални
предавания в БНТ1 и „Хоризонт“

*Фондация за хуманитарни и социални
изследвания – София*

и

*Фондация „За ново партньорство в
журналистиката“*

2021г.

ЕКИП:

Мария Нейкова (научен ръководител)

Милена Якимова

Ралица Ковачева

Димитър Вацов

Валентин Вълканов

Симона Христова

Бурян Алексиев

Ваня Серафимова – Акгюн (административен ръководител)

Изследването е реализирано в рамките на проект „Колко обществени са обществените медии? (Дезинформация в БНТ и БНР: източници, говорители, разпространение)“, финансиран от Фонд „Активни граждани“ по линия на Финансовия механизъм на ЕИП.: www.activecitizensfund.bg.

Цялата отговорност за съдържанието на този документ се носи от *Фондация за хуманитарни и социални изследвания – София* и *Фондация „За ново партньорство в журналистиката“* и при никакви обстоятелства не може да се приема, че той отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. УВОД.....	3
1.1. ОБЩЕСТВЕНИ МЕДИИ, ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС И ДЕЗИНФОРМАЦИЯ.....	3
1.2. ЦЕЛИ И ОБХВАТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.....	11
1.3. МЕТОДОЛОГИЯ.....	14
2. НОВИНИТЕ В БНТ И БНР.....	17
2.1. ФОРМА НА ОТРАЗЯВАНЕ.....	18
2.2. ТЕМИТЕ.....	20
2.3. ГЛАВНИТЕ ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА.....	23
2.4. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	29
2.5. ПРОТЕСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....	31
2.6. ГРАЖДАНИ И ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО.....	38
2.7. БЪЛГАРИЯ И РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ.....	41
2.8. ИЗБОРИТЕ В САЩ.....	45
2.9. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА НОВИНИТЕ.....	48
3. АКТУАЛНИ ПРЕДАВАНИЯ.....	50
3.1. ТЕМИТЕ.....	51
3.1.1 COVID-19.....	55
3.1.2 МЕЖДУНАРОДНА ПОЛИТИКА.....	60
3.1.3 КУЛТУРА, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ, ВЪТРЕШНА ПОЛИТИКА.....	63
3.1.4 ДРУГИ.....	68
3.2. ГОСТИТЕ.....	70
3.3. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА ПРЕДАВАНИЯТА.....	74
4. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ФАЛШИВИ РАЗКАЗИ.....	77
4.1. РЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ.....	77
4.2. СЛУЧАЯТ „СВИКВАНЕ НА НАРОДЕН СЪД“.....	79
4.2.1 ОПИСАНИЕ НА СЛУЧАЯ.....	79
4.2.2 ЧЕСТОТЕН АНАЛИЗ НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО ОНЛАЙН.....	80
4.2.3 ГОВОРИТЕЛИ И МЕДИИ: АНАЛИЗ НА СЪДЪРЖАНИЕТО.....	83
4.3. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ФАЛШИВИ РАЗКАЗИ.....	88
5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ (ПРЕПОРЪКИ).....	89

1. УВОД

1.1. ОБЩЕСТВЕНИ МЕДИИ, ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС И ДЕЗИНФОРМАЦИЯ

Анализът се разполага в рамките, очертани в заглавието на проекта: „Колко обществени са обществените медии? (Дезинформация в БНТ и БНР: източници, говорители, разпространение)“¹.

С този проект се включваме в обществената дискусия около стратегията за развитието и финансирането на обществените медии БНР и БНТ. Според нас финансирането на БНР и БНТ трябва да бъде обвързано с изпълнението на обществената им функция и по-специално с предоставяне на качествено съдържание според най-високите професионални и етични стандарти на журналистиката.

От заглавието е ясно, че проектът има двоен фокус: обществената функция на двете медии, от една страна, и от друга – потенциалната възможност през тях да преминава дезинформация. Това двуфокусно усилие предполага най-напред да дефинираме понятията, с които боравим.

Обществени медии ли са БНР и БНТ? Въпросът предизвиква още въпроси: какво е обществен интерес, какъв е той в България, достатъчно ли е защитен въпросният интерес от двете медии? Въпроси предизвикват също Законът за

¹ Съвместен проект на *Фондация за хуманитарни и социални изследвания – София* и *Фондация „За ново партньорство в журналистиката“*, финансиран от Фонд „Активни граждани“ в рамките на ФМ на ЕИП 2014-2021 г. (ACF/503).

радиото и телевизията (ЗРТ) и Съветът за електронни медии (СЕМ), който е медийният регулатор.

Намеренията за преработване на ЗРТ през 2020 г. отново поставиха всички тези въпроси (и много други, разбира се) в центъра на общественото внимание и предизвикаха доста широка дискусия, доколкото ключов аспект в работата по закона трябваше да е формирането на мисията на обществените медии и обвързването ѝ с модела на финансирането им. В края на миналата година промененият ЗРТ беше гласуван (17.12.2020) и на 21 декември беше публикуван в „Държавен вестник“. Независимо от споровете, становищата и всевъзможните разисквания, спрямо финансирането на практика нищо не се промени – в чл. 70 си остана така и несъздаденият фонд „Радио и телевизия“, от който, както е записано, на първо място постъпва финансиране в приход на бюджета на двете медии (оставяме настрана проблемите с финансирането от държавния бюджет). Средствата във въпросния фонд на свой ред следва да се набират на първо място от „събраните месечни такси за приемане на радио- и телевизионни програми“², които си останаха за повече от две десетилетия също едно нереализирано намерение.

Дълго време след приемането на ЗРТ през 1998 г. БНР и БНТ широко бяха определяни като държавни медии. Промяната настъпи преди няколко години и то за едната медия – когато БНР все по-често беше определяна като обществена медия и така беше отделена от БНТ.

² Закон за радиото и телевизията, достъпен на <https://www.cem.bg/infobg/113>.
УКАЗ № 300 за обнародване в „Държавен вестник“ на Закона за изменение и допълнение на Закона за радиото и телевизията, приет от 44-то Народно събрание на 17 декември 2020 г., достъпен на: <https://www.parliament.bg/bg/laws/ID/163419/>.

Каква е зададената от ЗРТ рамка на обществената функция?

За изясняването трябва да започнем с това какво е обществен интерес. Въпреки че понятието се използва широко в общественото пространство, дефиниция за него няма. Според различни юридически речници общественият интерес обхваща всичко, засягащо правата, здравето или финансите на широката общественост. Общественият интерес е обща грижа на гражданите за управлението и делата на местно, държавно и национално равнище. Обществен интерес не означава проява на любопитство, а е широк термин, който се отнася до политиката на различните органи и общественото благосъстояние. Дадена обществена сфера се регулира в обществен интерес, тъй като частните лица разчитат на нея за жизненоважни услуги.

В журналистиката под обществен интерес се разбира онова, което е от значение за всички в обществото: общото благо, общото благосъстояние и сигурността на всички в общността, на която служат журналистите. Но общественият интерес не е само това, което искат читателите, слушателите или зрителите като потребители, или като хора, които искат да бъдат забавлявани.³ Бихме могли да добавим, че последното изречение отваря вратичката за журналистите да въвеждат преценени от тях и медията като важни за обществото теми, дори когато голяма част от обществото все още не си дава сметка, че те са важни за него.

Става разбираемо, че обществен интерес и това от какво се интересува обществеността, какво ѝ е интересно не са едно и също. Казано по друг начин, обществото може да се интересува от известните личности, но състоянието на здравеопазването, образованието, транспорта имат жизненоважно значение за

³ Според Мрежата за етична журналистика, която е регистрирана в Англия и Уелс благотворителна организация (<https://ethicaljournalismnetwork.org/>)

функционирането му, т.е. първото не е от обществен интерес. Това изглежда достатъчен аргумент, който оборва често изразявания от журналисти отбранителен възглед: „Това иска аудиторията“.

Защо е толкова трудно да се даде дефиниция за обществен интерес? „Общественият интерес е толкова сложна и трудна концепция за ориентирание, тъй като умишлено се е развила като двусмислена и променлива. За него няма всеобхватна дефиниция, защото контекстуално е определен по обхват и цел. Това означава, че във всеки конкретен случай политическите, правните и регулаторните органи правят преценка. И това, което днес може да се счита за обществен интерес, може да не бъде такова след десетилетие; той се променя със социалните нрави и ценности.“⁴ Модерната либерално-демократична традиция целенасочено поддържа понятията за „общо благо“ и „обществен интерес“ като отворени за интерпретация и принципно оспорими понятия, за да избегне възможността за деспотичен или авторитарен монопол върху тях. Общественият интерес в днешните демократични общества се формира чрез делиберация – чрез широко обществено обсъждане, в което на равна нога участват не само различните представителни институции, но и всички засегнати страни – граждани и граждански организации. Фундаментална тук е ролята на медиите. Те са тези, които не само трябва да отразят плурализма на гледните точки, но и да търсят подходящ баланс и постигане на съгласие между тях: в обществен интерес.

Има правителства, които не смятат, че е необходимо да се дефинира какво е обществен интерес, а е по-подходящо да се изработва списък с неща, за които да се смята, че са от обществен интерес. Такова полезно ръководство, макар и неизчерпателно, може да включва например свободата на изразяване, включително политическата комуникация, свободата на медиите да разследват,

⁴ JOHNSTON, Jane. Whose interests? Why defining the ‘public interest’ is such a challenge. January 23, 2019. <https://theconversation.com/whose-interests-why-defining-the-public-interest-is-such-a-challenge-84278>

информират за и коментират въпроси от обществен интерес и значение, подходящото управление на правителството, откритото правосъдие, общественото здраве и безопасност, националната сигурност, предотвратяването и разкриването на престъпления и измами, икономическото благосъстояние на страната.

На фона на този общ преглед на съдържанието на термина „обществен интерес“ ще отбележим, че в ЗРТ той се споменава шест пъти само в Раздел II „Разпоредби, приложими за медийните услуги“. Един път е употребено понятието „публичен интерес“ в чл. 16(2) по отношение на правото на личен на живот на публичните личности: „Доставчиците на медийни услуги могат да включват в предаванията си информация в публичен интерес относно личния живот на граждани, осъществяващи правомощия на държавни органи, или на граждани, чиито решения имат влияние върху обществото“. Два пъти е употребено словосъчетанието общ интерес: „Чл. 8б. (Нов – ДВ, бр. 109 от 2020 г., в сила от 22.12.2020 г.) Съветът за електронни медии може да предприема мерки за достатъчна видимост на медийните услуги от общ интерес в съответствие с цели от общ интерес като медиен плурализъм, свобода на словото и културно многообразие“.

По-близо до нашия анализ е съдържашото се описание в чл. 6 на закона на това какво са или на какво трябва да отговарят доставчиците на обществени услуги. Те правят или трябва да правят следните изброени неща: „1. предоставят за разпространение политическа, икономическа, културна, научна, образователна и друга социално значима информация; 2. осигуряват достъп до националните и световните културни ценности и популяризират научните и техническите постижения чрез разпространението на български и чужди образователни и културни програми и предавания за всички възрастови групи; 3. осигуряват чрез програмната си политика защита на националните интереси, общочовешките

културни ценности, националната наука, образованието и културата на всички български граждани без оглед на етническата им принадлежност; 4. поощряват създаването на произведения от български автори; 5. поощряват българското изпълнителско изкуство“.

По-нататък в закона се очертава обхватът на дейността на двете обществени медии:

„(3) Българското национално радио (БНР) и Българската национална телевизия (БНТ) са национални обществени доставчици на радиоуслуги, съответно на аудио-визуални медийни услуги, които: 1. осигуряват медийни услуги за всички граждани на Република България; 2. съдействат за развитието и популяризирането на българската култура и българския език, както и на културата и езика на гражданите в съответствие с етническата им принадлежност; 3. осигуряват чрез своите медийни услуги достъп до националното и европейското културно наследство; 4. включват предавания, които информират, образоват и забавляват; 5. прилагат новите информационни технологии; 6. отразяват различните идеи и убеждения в обществото чрез плурализъм на гледните точки във всяко от новинарските и актуално-публицистичните предавания с политическа и икономическа тематика; 7. съдействат за взаимното разбирателство и толерантността в отношенията между хората; 8. предоставят на гражданите възможност да се запознаят с официалната позиция на държавата по важни въпроси на обществения живот“.

В „Етичен кодекс на служителите на Българското национално радио“, във „II. Общественият интерес“ е записано следното: „В обществен интерес е БНР да изпълнява мисията си за произвеждане на продукция, която информира, образова и забавлява. Няма единно определение за обществен интерес, но той включва свободата на изразяване, предоставяне на информация, която помага на хората да разбират по-добре или да вземат решения по въпроси от обществено значение и

предотвратяване подвеждането на хората от изявления или действия на хора или организации. Общественият интерес се обслужва и чрез разобличаване или разкриване на престъпление или значително антисоциално поведение и чрез откриване на корупция, несправедливост, значителна некомпетентност или небрежност“.

В „Правилник за редакционната дейност в Българската национална телевизия“⁵, в „IV. Изготвяне съдържание и представяне на информацията“ един от посочените принципи в чл. 25 гласи: „8. при използването на сведения, придружени с дискусии, се включва многообразието от обществени гледни точки и възгледи“. За обществен интерес се споменава в чл. 26 „Съдържание и характер на излъчената информация“: „11. информацията не следва да накърняват личния живот на гражданите, освен ако поведението на съответното лице е от обществен интерес“.

Вторият фокус на анализа е насочен към потенциалната възможност по каналите на БНР и БНТ да се разпространява дезинформация. Ние работим с дефиницията за дезинформация от доклада на експертната група на високо равнище, посветен на онлайн разпространението на фалшиви новини и дезинформация. Дефиницията определя дезинформацията като „невярна, неточна или подвеждаща информация, предназначена, представена и оповестявана с цел печалба или умишлена вреда на обществото. Това може да застраши демократичните процеси и ценности и да навреди конкретно на редица области, например здравеопазване, наука, образование и финанси“⁶.

⁵ И двата кодекса са достъпни на интернет страниците на медиите.

⁶ Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation. 12 March 2018. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>.

След този цитат става ясна точката на пресичане, връзката между обществения интерес и опасностите от дезинформация, както и важната роля на журналистите и медиите както за защитата на обществения интерес, така и в борбата срещу дезинформацията.

В нашия анализ по-нататък, основавайки се на очертаването на обществената функция на БНР и БНТ най-общо като работа в обществен интерес и на дефиницията за дезинформация, ще представим темите, които са получили най-голяма тежест в изследвания период, говорителите по тях и тяхната видимост в наблюдаваните новини и актуални предавания.

1.2. ЦЕЛИ И ОБХВАТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследването е двуфокусно: то има за цел да следи за наличието на дезинформация в обществените медии, както и по-общо – да следи доколко те изпълняват обществената си функция.

Медиите изпълняват обществената си функция, ако осъществяват добър баланс при представянето както на жизненоважните за обществото проблеми (теми), така и ако балансирано представят гледните точки на различните заинтересовани по тях страни. Затова общата задача на изследването е да провери какви точно са балансите по теми и говорители, които БНТ1 и „Хоризонт“ създават в своите новинарски емисии и актуално-публицистични предавания. Дисбалансите, ако бъдат открити, ще бъдат третираны като дефицити при изпълнението на обществената им функция.

По-конкретната цел – проверката за случаи на дезинформация – също следва да бъде конкретизирана. В името на максималната обективност използваме и максимално строго понятие за „дезинформация“: под това разбираме единствено съобщения, които са **доказуемо неверни** и **доказуемо преднамерени**.⁷ Такива, предварително заявяваме, не бяха открити в БНТ и БНР. Само че проблемът с изкривяването на обективността на информацията (а тя е задължителен компонент на обществения интерес) е по-сложен. В съвременната медийна среда са налице множество случаи на отстояване на недоказани твърдения или на селективно представяне на факти, на базата на които се правят **неверни** обобщения и заключения. Често заключенията се основават на конспиративни теории или на слухове, често през конспиративните теории в тях влиза и език на

⁷ Виж цитираната дефиниция на експертната група на високо равнище в бел. б.

омразата. Става дума за широк клас от интерпретации, които понякога са „полуистини“ (защото в тях има фактологичен компонент), но в крайна сметка са **неистини**, и които в много случаи са непреднамерени или пък тяхната преднамереност е недоказуема. Не ги наричаме „фалшиви новини“, за да избегнем тежката негативна санкция, с която този израз функционира всекидневно и в някои от терминологичните му употреби.⁸ Няма да използваме и термина *bullshiting*, който не е, а и едва ли може да бъде етаблиран на български език.⁹ Наричаме ги „фалшиви разкази“: интерпретации, неосновани на факти или селективно представящи някакви факти и правещи **доказуемо неверни** изводи или твърдения. Задача на изследването е да следи не само за появата на чисти случаи на дезинформация в БНТ и БНР, но и за появата на фалшиви разкази и за тяхното последващо разпространение онлайн.

Предварително обхватът на мониторинга на БНТ и БНР бе ограничен до техните основни програми – БНТ1 и „Хоризонт“. На втора стъпка методологически обхватът на изследването бе ограничен както времево, така и като набор от предавания, които да бъдат следени.

⁸ ALLCOTT, Hunt, Matthew GENTZKOW. Social Media and Fake News in the 2016 Election. National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper Series, Working Paper 23089. Available from: <http://www.nber.org/papers/w23089>.

⁹ Виж Marsh, Kevin 2017. “Living Post-Truth Lives...But What Comes After?”. *Defence Strategic Communications*. Volume 3/Autumn 2017; Вацов, Димитър 2017. „Логика на пропагандата. Част 1“. *Критика и хуманизъм*, кн. 47, бр. 1/2017

Мониторингът обхваща шест седмици – от 19 октомври до 29 ноември 2020 г.

За този период плътно на всекидневна база са проследени централните новинарски емисии на двете медии („Вечерният осведомителен бюлетин“ от 18.00 на БНР и „По света и у нас“ от 20.00 ч. на БНТ), както и осем актуални предавания, по четири от всяка медия, които биват излъчвани веднъж седмично:

1. „Референдум“;
2. „Панорама“;
3. „Денят започва с Георги Любенов“ (събота);
4. „Денят започва с Георги Любенов“ (неделя);
5. „Събота 150“;
6. „Неделя 150“;
7. „Политически НЕкоректно“ (с Петър Волгин; събота);
8. „Политически НЕкоректно“ (със Силвия Великова; неделя).

Освен това при анализа на разпространението на фалшиви разкази са използвани и случаи, регистрирани от екипа в предварителното (пилотно) изследване, проведено в периода 15 август – 15 октомври 2020 г.

1.3. МЕТОДОЛОГИЯ

Изследването стартира с предварително проучване – наблюдение на различните новинарски емисии и актуални предавания по БНТ1 и „Хоризонт“, проведено от екипа в периода 15 август – 15 октомври 2020 г. Целта на проучването бе да регистрира случаи на дезинформация и/или фалшиви разкази, както и да събере данни, на базата на които да се направи типологична извадка от десет предавания за пълнен мониторинг и да се създадат стандартизирани кодови матрици за тяхното описание. За определяне на предаванията от типологичната извадка послужиха и четири интервюта с експерти (журналисти, бивши или настоящи мениджъри в БНТ и БНР). Критерии при подбора на предаванията бяха: 1. Равномерно наблюдение на двете медии – БНТ и БНР; 2. Новинарски емисии/актуални предавания; 3. Аудиторен дял¹⁰; 4. Престиж (субективна преценка на базата на експертните интервюта и предварителното проучване). При подбора бяха взети предвид също рекламата и съответно създадените обществени очаквания от стартирането на ново предаване по БНР: „Политически НЕкоректно“.

В крайна сметка избрани бяха следните предавания:

1. „Вечерен осведомителен бюлетин“ - всеки ден, 18.00 ч., БНР;
2. „По света и у нас“ - всеки ден, 20.00 ч., БНТ;
3. „Референдум“ - вторник, БНТ;
4. „Панорама“ - петък, БНТ;
5. „Денят започва с Георги Любенов“ - събота, БНТ;
6. „Денят започва с Георги Любенов“ - неделя, БНТ;
7. „Събота 150“ - събота, БНР;

¹⁰ Налице са данни за официалния аудиторен дял по медии, а не по предавания: <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/bulgaria-2020/>. Оценката за аудиторния дял на отделните предавания е направена от интервюираните експерти.

8. „Неделя 150“ - неделя, БНР;
9. „Политически НЕкоректно“ - събота, БНР;
10. „Политически НЕкоректно“ - неделя, БНР.

Изработени бяха и две отделни стандартизирани кодови матрици – по една за новинарските емисии и за актуалните предавания. Основни единици на матрицата за новините е новина (сегмент от тема). Основна единица на матрицата за предаванията е изказване на говорител (гост или журналист) по дадена тема. Всяка единица и при двете матрици бе кодирана по множество индикатори, сред които основните са: 1. Тематична област; 2. Времетраене; 3. Жанр; 4. Институционална позиция на главното действащо лице; и др. Допълнително всяка единица бе *in vivo* описана, за да бъдат регистрирани съдържателно основните циркулиращи тези.

По тези матрици бяха кодирани всички емисии на десетте предавания за периода 19 октомври – 29 ноември 2020 г.

В резултат регистрирани са 1653 единици от новинарските емисии на „Хоризонт“ и на БНТ1, както и 424 единици от останалите осем предавания.

Това е базата данни, на която са направени количествени обработки в част 2 (Новините в БНР и БНТ) и част 3 (Актуалните предавания) на Доклада. Методът е количествен контент анализ и чрез него са направени изводите за наличието или липсата на баланс при представянето на различните теми и типове говорители в двете обществени медии.

В допълнение, за да се открият случаи на дезинформация и фалшиви разкази, използвани са качествен контент анализ, проверка на фактите (fact-checking) и семантичен анализ на buzzwords (натрапчиви думи и изрази, нарочно създавани за дезинформационни и манипулативни цели – от типа на „соросоид“, „рубладжия“ и др.).

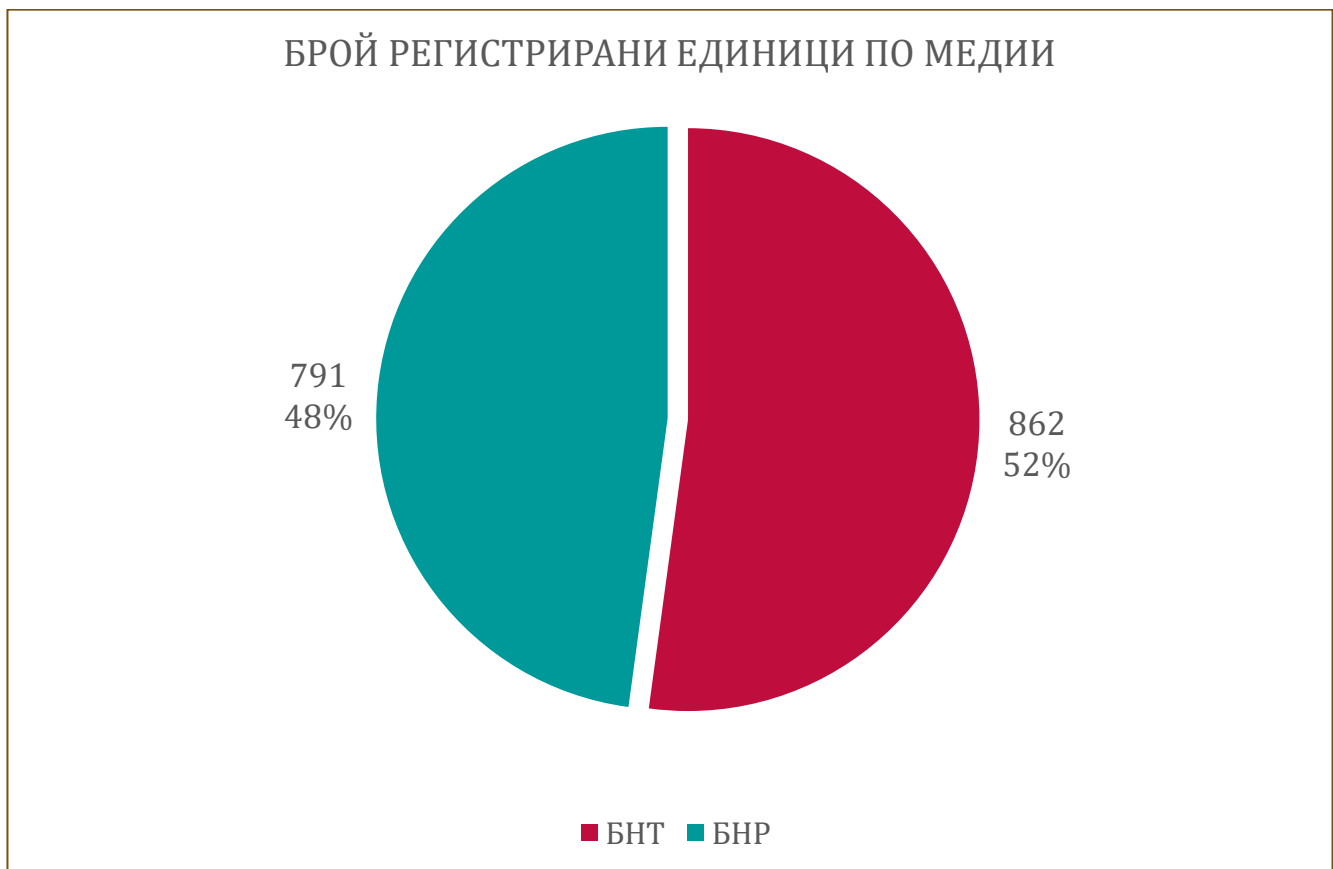
За анализ на разпространението на откритите случаи на фалшиви разкази от БНТ и БНР към други медии и блогове онлайн (част 4 на Доклада) е използвана системата „Сенсика“ (SENSIKA).

„Сенсика“ е автоматизирана система за медийни анализи с глобален обхват, следяща и архивираща онлайн пространството на десетки езици, която само на български език архивира в реално време над 3500 сайта и блога (запазва ги дори и те да са свалени от мрежата). Системата разполага с алгоритми за автоматично търсене в тях по ключови думи – по същество това е автоматизиран метод за корпусна лингвистика, при който изследователят дефинира корпуса от текстове (чрез различни филтри: език, тип медия и пр.) и задава ключовите думи, по които да се търси в тях. В нашия случай от търсенето бяха изключени социалните мрежи, тъй като системата не гарантира пълното им покритие, а и търсенето бе ограничено до онлайн източници на български език. Единицата, с която оперира „Сенсика“, е статия или пост. Тя на практика открива всички статии онлайн на български език, които съдържат зададените за търсене ключови думи. „Сенсика“ позволява на тази база да се правят различни автоматизирани честотни анализи: изчислява колко статии, съдържащи ключовите думи, са публикувани за единица време (при настоящото търсене тя е настроена да изчислява на база денонощие) или от един източник (медия). Тя също дава на изследователя и пряк достъп до съдържанието на статиите: по този начин е направен и качественият контент анализ в част 4 на Доклада.

2. НОВИНИТЕ В БНТ И БНР

Анализирани са новините на програма „Хоризонт“ на Българското национално радио (БНР) и на БНТ1 на Българската национална телевизия (БНТ) като за шест седмици те са проследени в 42 централни емисии на всяка от двете медии. Анализирани са 791 новини (регистрирани единици) от емисията в 18 ч. на „Хоризонт“, БНР, и 862 новини от емисията в 20 ч. на БНТ1. Периодът е от 19 октомври до 29 ноември 2020 г. Поставяме си за цел да анализираме информационно съдържание, предоставяно от „Хоризонт“ и БНТ1.

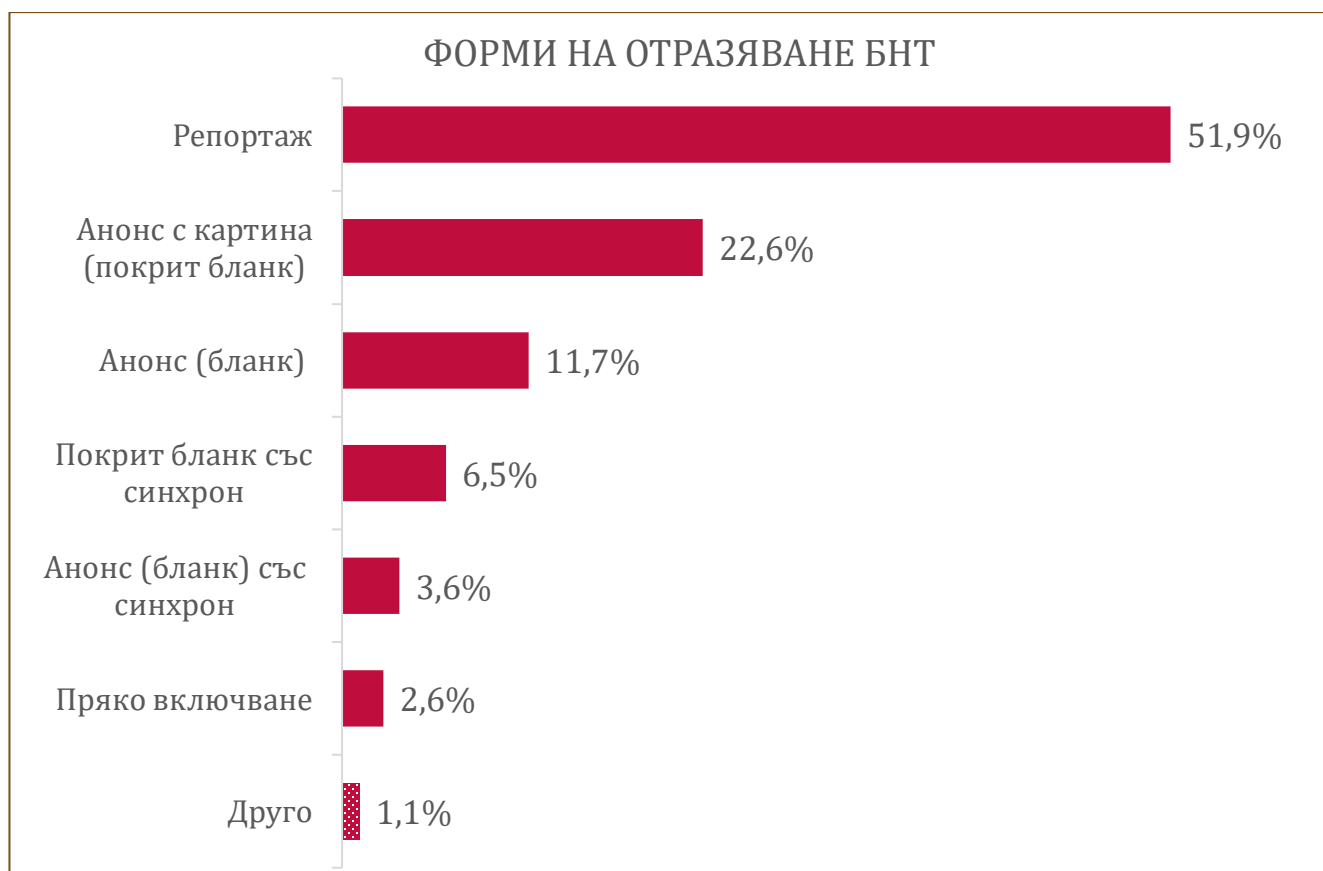
Фигура 1: Брой регистрирани единици по медии

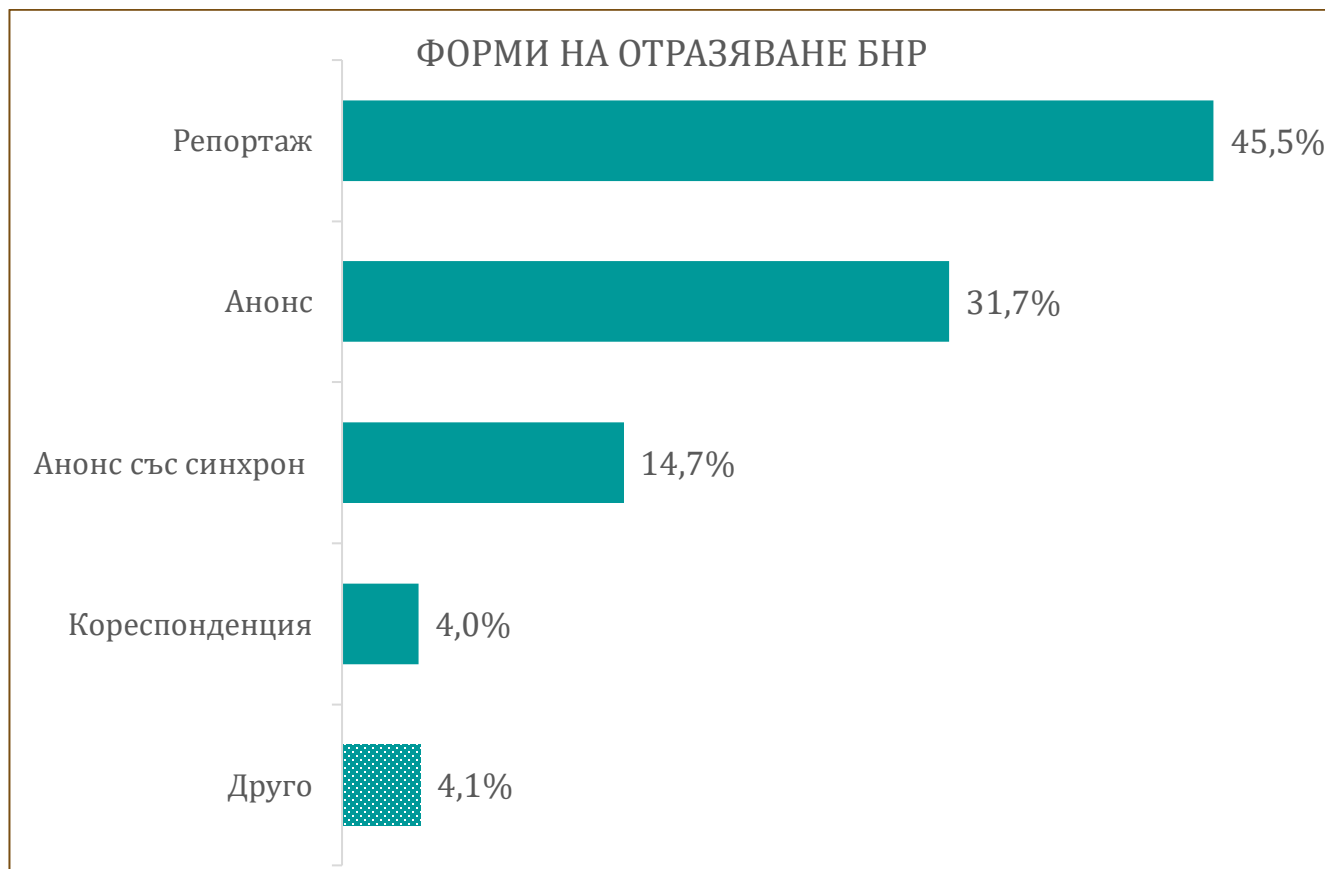
2.1. ФОРМА НА ОТРАЗЯВАНЕ

В жанрово отношение и в двете медии преобладават репортажите – почти 52% при БНТ и 45,5% при БНР. При БНР втората най-често появяваща се форма на отразяване на новини е анонс (четен от водещ текст) – близо 32%, докато при БНТ това е покрит бланк – близо 23%. Анонсът заема почти 12% при БНТ, докато при БНР третото място се пада на анонс, придружен от синхрон (записано изказване) – близо 15%. Разликите се обясняват с характера на всяка от двете медии.

Фигура 2: Форми на отразяване – БНТ

Фигура 3: Форми на отразяване – БНР

И БНР, и БНТ произвеждат голям брой новини от седмичния брифинг на Националния оперативен щаб (НОЩ). БНР произвежда новини също така от предаванията „Събота 150“ и „Неделя 150“, което по-скоро увеличава броя на непреките коментари, както може да се види от процента на оценките и изказванията – 21,6. Този процент при БНТ е 14,4%. Новините, представящи реално случили се събития, имат близки стойности – 61,4 за „Хоризонт“ и 67,4 за БНТ. Още по-близки са процентите на публикациите (данни, доклади, изследвания, документи, медийни публикации и др.), станали новини – малко над 6% и в двете медии.

2.2. ТЕМИТЕ

Предвидимо и очаквано темата „Covid-19“ доминира в периода на изследването в новините на БНР и БНТ, съответно 32,3% и 32,1%. На второ място при „Хоризонт“ е „Международна политика“ – 10,9%, а при БНТ – „Здравеопазване“ с 10,2%. Низходящата йерархия на присъствие на теми при БНР е следната: на трето място е „Здравеопазване“ – 7%, после „Икономика“ – 6,9%, „Вътрешна политика“ – 6,8%, „Социална политика“ – 5,5%, и „Протести“ – 4,9%.

Фигура 4: Тематични области – БНР

При БНТ нещата изглеждат така: „Международна политика“ – 7,9%, „Икономика“ – 4,9%, и „Вътрешна политика“ – 4,8%. Останалите теми и в двете медии са с 4,5% или по-ниско присъствие.

Фигура 5: Тематични области – БНТ

Излизането на предни позиции на „Международна политика“ и при двете медии, освен вече отбелязаната особеност за „Хоризонт“, най-вероятно се дължи на президентските избори в САЩ, които попадат в изследвания период, както и на противопоставянето между България и Северна Македония, с което се ангажират и политици от други държави.

Основната тема на новините при БНТ най-често се обвързва с тематичните области “Covid-19” (32,1%), „Здравеопазване“ (10,2%) и „Международна политика“ – (7,9%), а при БНР отново на първо място с “Covid-19” (32,3%), а „Международна политика“ (10,9%) и „Здравеопазване“ (7%) си разменят местата.

2.3. ГЛАВНИТЕ ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

При БНР низходящата йерархия на „главните действащи лица“ в новините на БНР е както следва: „представител на друга държава“ (24,6%), „представител на правителството“ (17,7%), „партиен представител“ (6,4%), „гражданин (в индивидуално качество)“ (5,9%), „представител на медицинското съсловие (лекари, джи пи, медицински сестри)“ (5,4%). Другите позиции са с около 4 или по-нисък процент присъствие.

Фигура 6: Главни действащи лица – типология, БНР

При БНТ същото подреждане изглежда по следния начин: „гражданин (в индивидуално качество)“ (14,7%), „представител на правителството“ (14,4), „представител на друга държава“ (13,9%), „представител на здравните власти (НОЩ, РЗИ, НЗОК)“ (11,8%), „представител на бизнеса“ (6,4%). Отново другите позиции са с около 4 или по-нисък процент присъствие.

Фигура 7: Главни действащи лица – типология, БНТ

По водещата тема “Covid-19” участващите „главни действащи лица“ са почти едни и същи, но с различно подреждане. При БНР то е: „представител на правителството“ (92 пъти), „представител на друга държава“ (83), „представител на медицинското съсловие (лекари, джи пи, медицински сестри)“ (55), „представител на здравните власти (НОЩ, РЗИ, НЗОК)“ и „гражданин (в индивидуално качество)“ (по 33). При БНТ води „представител на медицинското съсловие (лекари, джи пи, медицински сестри)“ (151), „представител на правителството“ (107), „гражданин (в индивидуално качество)“ (105), „представител на бизнеса“ (60), „представител на здравните власти (НОЩ, РЗИ, НЗОК)“ (44) и „представител на друга държава“ (41).

Важно е също така да сравним това присъствие с времето, за което звучат конкретните гласове. По времетраене и при БНР, и при БНТ водят „представителите на правителството“, съответно с 55 и 83 минути. Превесът на правителствените говорители в БНТ е очевиден.

На следващо място при БНР се нарежда „представител на друга държава“ (26 мин.), „синдикати, съюзи (неработодателски)“ – с малко над 14 мин., „представител на медицинското съсловие (лекари, джи пи, медицински сестри)“ – почти 13 мин., „гражданин (в индивидуално качество)“ и „партиен представител“ – по малко над 11 мин. На другите позиции се падат около и по-малко от 8 минути.

Фигура 8: Главни действащи лица по време – БНР

При БНТ второто място по времетраене заема „гражданин (в индивидуално качество)“ – 56 мин., следва „представител на медицинското съсловие (лекари, джипи, медицински сестри)“ – 53, „представител на друга държава“ – 33 мин. и 30 сек., „представител на бизнеса“ – 26 мин. и 30 сек., „експерт, публичен интелектуалец“ – близо 20 мин., „общински представители“ – малко над 16 мин., „партиен представител“ – почти 14 мин., „представител на здравните власти (НОЩ, РЗИ, НЗОК)“ – 13 мин. и нататък около 10 и по-малко минути.

Фигура 9: Главни действащи лица по време – БНТ

Прави впечатление значителното присъствие на граждани в новините на двете медии. В същото време обаче трябва да се има предвид, че значителна част от тях са анонимен глас и лице без име, тъй като не са представени от медиите. Гражданите често присъстват в новинарските обекти като аморфна маса („граждани“, „протестиращи“, „заразени“, „пациенти“, „клиенти“, „съседни“ и пр.), така че дори когато има техни изказвания остава усещането, че те са по-скоро за „цвят“, отколкото като изразители на определени (граждански) позиции. По думите на самите журналисти, „да бъде съвсем цветно, аудиофонично, защото в радиото това е много важно за въздействието върху публиката“. Още повече, че

преобладаващата дължина на синхроните на гражданите е между 10 и 20 секунди, като често в рамките на това времетраене говорят няколко души (нещо като мини анкета).

Интересни са имената, които илюстрират „главни действащи лица“ както като подреждане по типове, така и като „говорители“ по различните теми. Списъците на двете медии са почти еднакви, с минимални разлики, което ще представим в таблица.

Фигура 10: Главни действащи лица – брой появи в ефир, БНТ и БНР

	БНР - имена	Брой	БНТ - имена	Брой
1.	Бойко Борисов	43	Бойко Борисов	48
2.	Костадин Ангелов	29	Костадин Ангелов	46
3.	Джо Байдън	20	Доналд Тръмп	30
4.	Доналд Тръмп	19	Джо Байдън	27
5.	Румен Радев	13	Румен Радев	18
6.	Деница Сачева	13	Йорданка Фандъкова	14
7.	Зоран Заев	12	Екатерина Захаријева	11
8.	Ангела Меркел	11	Деница Сачева	11
9.	Красимир Каракачанов	9	Зоран Заев	10
10.	Екатерина Захаријева	9	Красимир Вълчев	8
11.	Владимир Путин	9	Корнелия Нинова	7
12.	Реджеп Ердоган	8	Томислав Дончев	7
13.	Йорданка Фандъкова	8	Асен Балтов	7

Подреждането се обуславя от редица фактори: информацията, която идва от институциите, пандемичната обстановка, международните събития в периода, преценката на журналистите и медиите за важността на „главните действащи лица“ като говорители по дадена тема.

2.4. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

В 40,7% от случаите при БНТ и в 39,7% при БНР източник на информацията в новините е „журналист от медията“. При БНТ е по-голям процентът на случаите, когато не се съобщава произходът на информацията – 26,9%, докато за БНР този резултат е 20,5%. И при двете медии на трето място се нарежда информацията, чийто произход е от институция: при БНТ 12,4%, а при БНР – 19,3%. Следва да се вземе предвид, че и когато журналист е източник, в значителна част от случаите информацията също има институционален произход. Често така е и когато произходът на информацията не се съобщава – наблюденията на екипа ни показват, че става дума именно за институционални прессъобщения.

Фигура 11: Източници на информация – БНТ

Фигура 12: Източници на информация – БНР

2.5. ПРОТЕСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ

На темата „Протести“ двете обществени медии са отделили близо 5% от излъчените материали в периода на наблюдение – 4,6% в БНТ и 4,4% в БНР. И според броя материали по темата, и според отделеното им време протестите заемат девето място сред отразяваните теми в БНТ и осмо място в БНР. Ще разгледаме подробно отразяването на протестите в България, които в конкретния период са разнообразни и активни. Двете медии са излъчили почти равен брой материали с тема „Протести“: БНТ – 47, БНР – 48.

Темата протести обаче попада сред водещите новини (обявявани в анонса на водещите в началото на емисията) едва в 20% от случаите. В БНР темата е първа в анонса в четири случая, а в БНТ нито веднъж.

Фигура 13: Място на темата „Протести“ сред водещите новини

В повечето случаи темата не намира място и сред първите пет новини в информационните емисии. Най-отразявани в БНТ според броя регистрирани материали са протестите срещу правителството и главния прокурор, протестите на полицаите и протестите на превозвачите, макар че в наблюдавания период разнообразието от протести и протестиращи групи е голямо.

Фигура 14: Отразявани протести – БНТ

При БНР картината е подобна, но превес взимат полицейските протести.

Фигура 15: Отразявани протести – БНР

Освен какво отразяват медиите (дневният ред), важно е и как го отразяват – това също ни дава информация за значимостта, която медиите отреждат на даден въпрос. И при двете медии сред формите на отразяване преобладава репортажът, следван от анонса (текст, изчетен от водещия), в случая на БНТ – придружен с картина. В БНТ антиправителствените протести са отразявани и чрез пряко включване, което обаче е кратко (под една минута), рутинно и не носи почти никаква информация отвъд отброяването на поредния ден на протести срещу правителството. На протестите на полицаите и превозвачите са посветени репортажи, при това с продължителност значително над една минута – най-дългият е почти пет минути.

Това не означава, че БНТ пренебрегва или подценява антиправителствените протести – както е известно от теорията за информационните ценности, за да влезе в новините едно събитие трябва да е ново или да е с увеличаващ се интензитет, а случаят на протестите далеч не е такъв. Самият факт, че темата, изписана на екрана или обявена от водещите, често е в смисъла на „113-и ден на протести“ или „Пореден ден на протести“ показва трудността, която журналистите изпитват да намерят място на темата в дневния ред на медията.

За сметка на това, протестите на полицаите и превозвачите са нещо ново, при това обвързано с топ-темата на периода “Covid-19”. Поради това е логично националната телевизия да постави темата сред водещите си новини, макар и не на първо място в емисията. В БНР картината е подобна – и там се отброява поредната вечер на протести, съобщава се маршрутът на протестиращите, блокираните кръстовища и понякога се излъчват записани гласове на протестиращи.

Изводът, който се налага, е, че БНТ и БНР отразяват актуалните събития според утвърдените в медиите информационни ценности (критериите, по които медиите селектират събитията, които да отразят като „новини“) – новост, актуалност, значимост (или важност за голям брой хора), продължителност (веднъж станало новина, едно събитие продължава да е новина още известно време, дори когато интензитетът му намалява)¹¹, специфичният контекст на деня – какви други новини има, а също и чисто журналистически критерии, свързани с качеството на „историята“ – „действие, скорост, завършеност, бързо постижима яснота, естетически и технически качества“¹². Трудна задача е за медии като телевизията и радиото да отразяват едно и също събитие за пореден (сто и ... ден),

¹¹ Модел на информационните ценности на Галтунг и Руге, виж повече в: Ковачева, Р. Новините от света. За смисъла и ползите от международната журналистика. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020, с. 23.

¹² Хърбърт Ганц, цит. по Ковачева, Р. Център и периферия на европеизираните публични сфери. София: Сиела, 2017, с. 160.

от едно и също място, с една и съща картина и с една и съща информация (а в случая на БНТ и с един и същ репортер в повечето случаи). В този смисъл може да се каже, че двете медии по-скоро отразяват протестите в израз на своя обществен ангажимент, отколкото като автентично събитие, т.е. събитие, което би попаднало във фокуса на медийното внимание по силата на информационните ценности.

Анализът на показателя „главни действащи лица“ потвърждава резултатите от анализа на показателя „тема“. При БНТ водещо място заемат представителите на антиправителствените протести, гражданите и синдикатите, а при БНР – синдикатите, антиправителствените протести, представителите на правителството и гражданите.

Фигура 16: Главни действащи лица по темата „Протести“ – БНТ

Фигура 17: Главни действащи лица по темата „Протести“ – БНР

Прави впечатление, че и по тази тема гражданите често са анонимни – не са представени от медиите с имената си и сякаш гласовете (а в случая на БНТ – и лицата им) имат чисто илюстративна функция.

2.6. ГРАЖДАНИ И ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО

Гражданите (в индивидуално качество или като група) присъстват като главно действащо лице в 225 материала или около 14% от общия брой регистрирани единици. По какви теми гражданите „участват“ в новините – най-вече във връзка с пандемията от Covid-19 и здравни въпроси, което е логично и обяснимо. На следващо място са гражданите като протестиращи, което също има своето обяснение в представената по-горе разнообразна протестна активност. Любопитно е, че гражданите често се появяват като действащи лица в новини по темите „Закон и ред“ и „Престъпления“ в качеството на жертви или на извършители на престъпления. Обединени, двете категории значително изпреварват темата „Протести“.

Фигура 18: Гражданите като главни действащи лица

За сметка на това, неправителствените организации са много по-слабо представени в новините – появяват се едва 39 пъти (общо за двете медии) за целия шестседмичен период. За сравнение – индивидуалните граждани влизат в новините 225 пъти. По темата „Протести“ присъствието на НПО се дължи най-вече на „Системата ни убива“ и „Правосъдие за всеки“. Традиционно неправителствените организации са активни по екологични теми, което се вижда и в медийното отразяване. Попадат в обектива на медиите и като създатели на „добри новини“ – фестивали, инициативи, благотворителни дейности.

Фигура 19: Неправителствените организации като главни действащи лица

Въз основа на представените резултати може да се заключи, че в медийното отразяване гражданите присъстват по-скоро като отделни хора или като групи (пациенти, безработни, клиенти и пр.), отколкото като част от организирани структури на гражданското общество. Т.е. представени са „обикновените хора“, но не и гражданите. Лицата и гласовете на хората имат за цел да придадат автентичност на материалите, да ги оживят и динамизират, т.е. имат по-скоро драматургични, отколкото информационни функции. Честата практика говорещите в ефир „обикновени хора“ да не бъдат представяни с имената им още повече подчертава усещането за безличност и анонимност.

2.7. БЪЛГАРИЯ И РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

Интервюто на премиера Зоран Заев пред БГНЕС, срещата на министрите на външните работи в рамките на Берлинския процес, заявеното от Германия желание Република Северна Македония (РСМ) да се придвижи напред към ЕС до края на 2020-а година са част от по-важните събития, които привлякоха вниманието на медиите към друстранните отношения на България с РСМ.

Двете медии публикуват почти еднакъв брой новини по темата: БНТ – 23, а БНР – 21. БНТ прави това с анонс (бланк) с картина и репортаж – по 30,4%, както и с анонс (бланк) със синхрон – 17,4%. При БНР нещата се развиват в обратния ред – репортажите са 19%, записаните изказвания са 33,3%, а най-много са прочетените от водещ текстове – 47,6%.

БНТ публикува 45,8% съобщения на личности (оценки, изказвания). Предистория за конфликта между двете съседни страни има само в един случай (4,2%). БНР почти поравно съобщава за реални събития – 47,6% и публикува съобщения на личности – 52,4%.

Прави впечатление, че при БНТ темата по-често е била сред водещите новини в анонса на емисията – общо 12 пъти, а при БНР – 9 пъти. За сметка на това, в БНР темата два пъти е била първа новина в анонса, докато в БНТ – нито веднъж. Темата за отношенията между България и Република Северна Македония 12 пъти е заемала първите четири места в емисията на БНТ, като в четири случая е била на първо място. При БНР новината се е появила на първите четири места в емисията пет пъти, като само два пъти е била на първо място.

При БНТ тематичната област преобладаващо е „Международна политика“ – 80%, а едва в четири случая се свързва с „Външна политика на България“ – 16%. При БНР връзката изцяло е с „Международна политика“.

При „главните действащи лица“ в БНТ с по седем появи са министърът на външните работи Екатерина Захариева, министърът на отбраната Красимир Каракачанов и премиерът на РСМ Зоран Заев, с четири е министър-председателят Бойко Борисов и с две са народният представител Кристиян Вигенин и министърът на външните работи на РСМ Буяр Османи.

Фигура 20: Главни действащи лица по темата „България и Република Северна Македония“ – БНТ

При БНР подреждането е различно: води Зоран Заев с 10 присъствия, министър Захариева е след това със 7, министър Каракачанов с 4 и премиерът Борисов с три.

Фигура 21: Главни действащи лица по темата „България и Република Северна Македония“ – БНР

Допълнителна информация за баланса на гледните точки по темата получаваме от анализа на резултатите по показателя „Място на събитието“. При БНТ почти поравно произходът на новината е от България и РСМ (47,6% и 42,9%). Докато в случая на БНР като място на събитието значително преобладава Република Северна Македония (52,4%), следвана от България (19%), неопределено (19%) и страни от ЕС (9,5%).

Според типологията на „главните действащи лица“ „разговорът“ между двете страни е преобладаващо междуинституционален. В него е малка ролята на лицата, които сме определили като „експерт/публичен интелектуалец“, още повече, че преценката къде да се постави представител от българска страна в Съвместната мултидисциплинарна комисия между България и Северна Македония – в институционалната или експертната графа, е трудна.

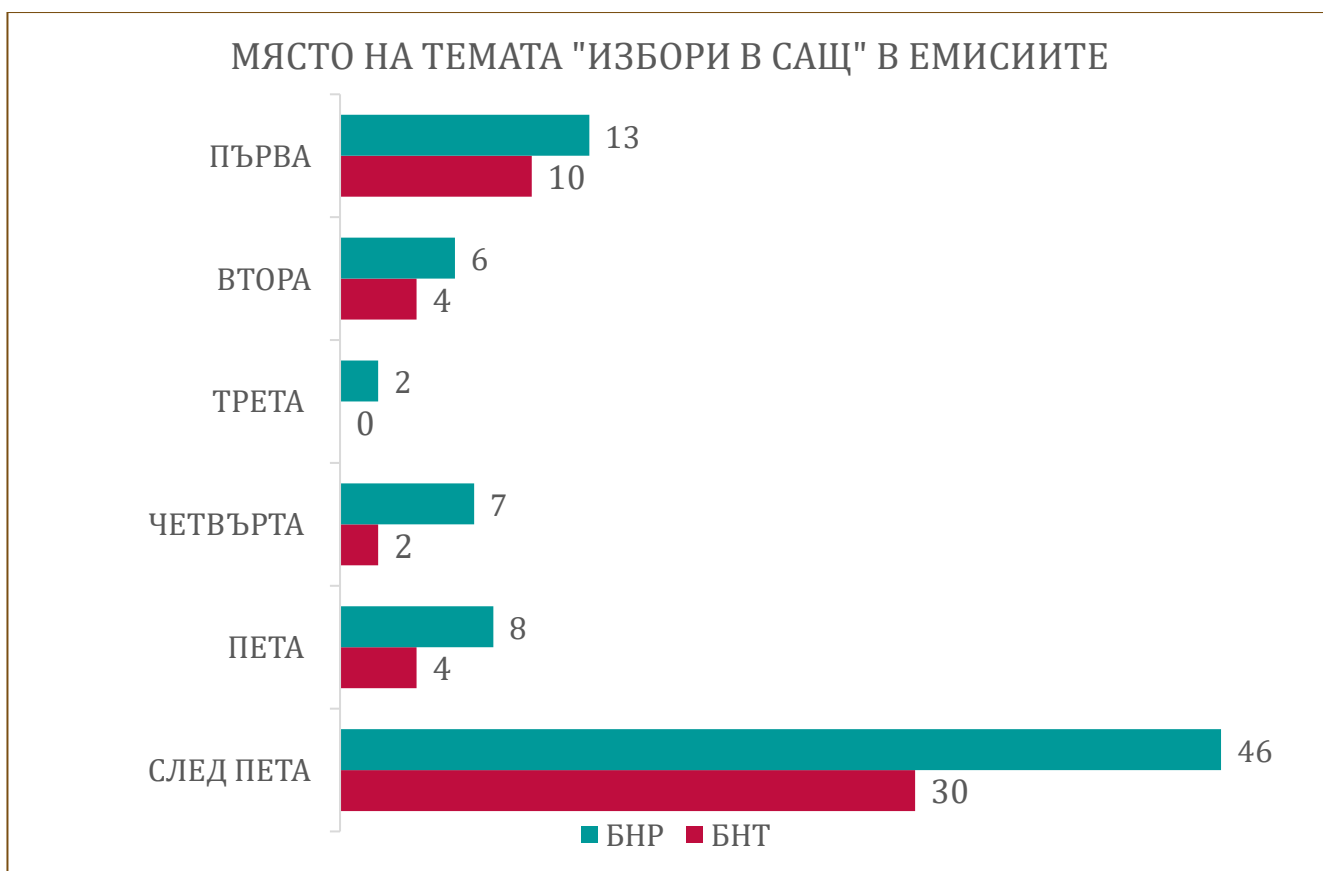
В БНТ почти поравно се поделят авторските текстове и тези, чието авторство не е обозначено, докато при БНР съответното съотношение е 38,1% срещу 57,1%.

Ако обаче тези новини не се обсъждат, по тях не се спори в предаванията на двете медии, то публиката ще си остане при своите пристрастни исторически, националистически или каквито и да е други позиции по съвременното състояние на отношения между България и РСМ.

2.8. ИЗБОРИТЕ В САЩ

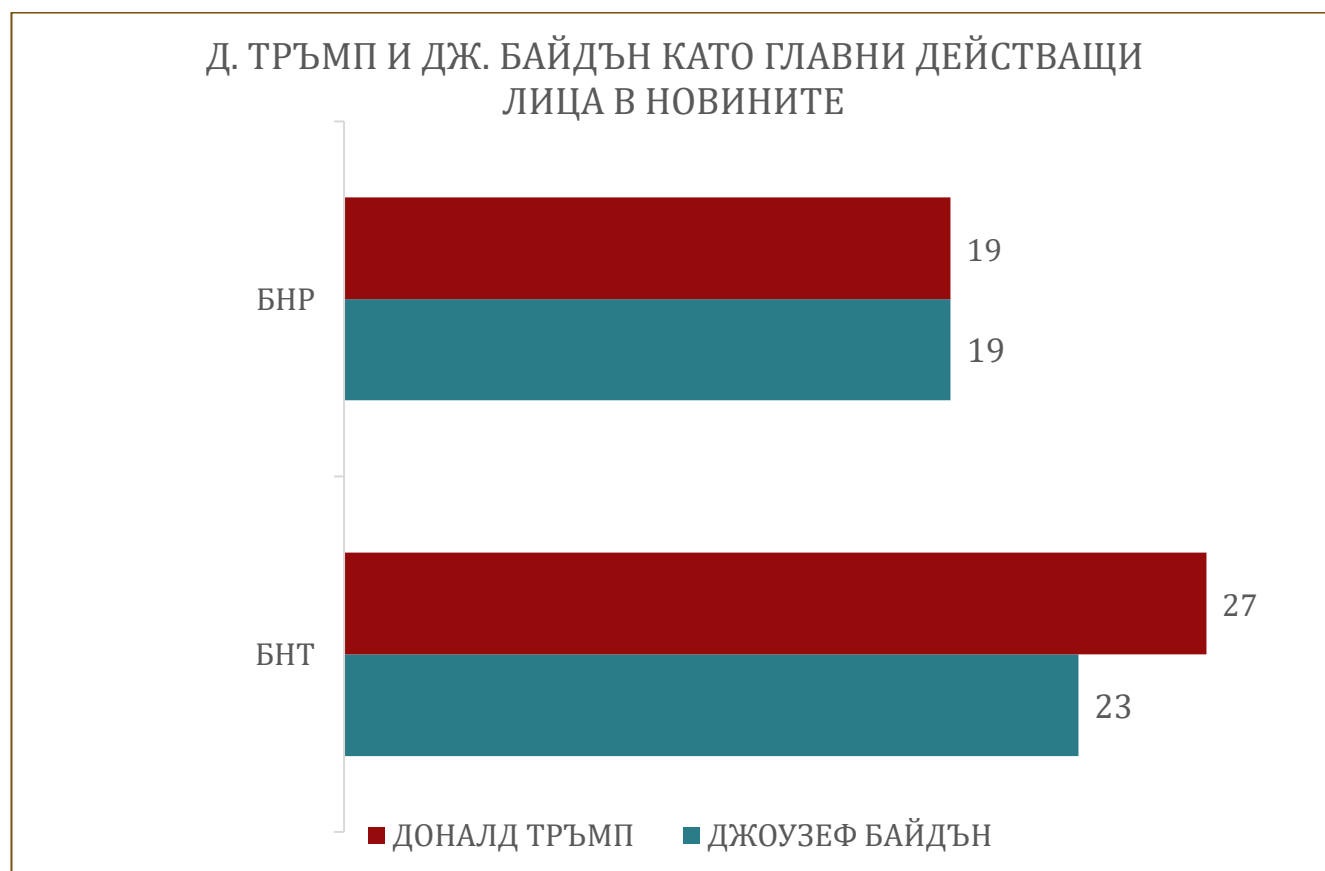
Президентските избори в САЩ са една от малкото теми, които успяват да изместят пандемията от водещите места в новинарските емисии на двете медии. В БНТ новината е била 37 пъти на първите пет места сред водещите новини при съобщаването на темите в емисията, като пет пъти е била първа новина. В БНР изборите в САЩ са били 52 пъти на първите пет места при съобщаването на темите в емисията, а 10 пъти са били първа новина. В реда на централната информационна емисия на БНТ темата е била сред първите пет общо 20 пъти, като половината от тях е била водещата новина. При БНР изборите в САЩ са били сред първите пет теми общо 36 пъти, а 13 пъти – първа новина.

Фигура 22: Място на темата „Избори в САЩ“ в емисиите на БНТ и БНР

„Главни действащи лица“ в новините по темата и в двете медии са претендентите за президентския пост Джо Байдън и Доналд Тръмп. Прави впечатление обаче, че докато в БНР двамата кандидати са представени поравно – по 19 пъти, при БНТ има значителен превес на Доналд Тръмп (27) спрямо Джо Байдън – 23 пъти.

Фигура 23: Кандидатите за президент на САЩ като главни действащи лица в новините на БНТ и БНР

Би могло да се предположи, че сред причините за тези резултати е развитието на темата след изборите – отказът на Доналд Тръмп да признае резултатите, опитите му да заведе съдебни дела, както и неизвестността дали в крайна сметка ще предаде властта на новоизбрания президент.

И двете медии информират обстойно аудиторията не само за предизборните прояви на кандидатите, но и за настроенята на гласоподавателите, мненията на експертите и актуалния контекст на вота, създаван от пандемията и нарасналото обществено напрежение с приближаването на изборите. Това е възможно, тъй като и двете медии разполагат със собствени журналисти на мястото на събитието: БНР има свой постоянен кореспондент в САЩ – Младен Петков, а БНТ изпраща два екипа да следят предизборната надпревара – международният редактор Цветелина Йорданова отразява кампанията на Джо Байдън, а репортерът Александър Марков – на Доналд Тръмп. Освен информация за актуалните събития, пратениците на БНТ предлагат и възможност на публиката да чуе мнения на експерти и граждани по теми като расовото разделение в САЩ, справянето с пандемията от Covid-19, ролята на САЩ в света при управлението на всеки от двамата кандидати и пр.

2.9. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА НОВИНИТЕ

Най-често използваната форма на отразяване в новините на БНР и БНТ е репортажът, съответно 45,5% и 52%.

Темите следват обществения интерес и през изследвания период подреждането им се оглавява от “Covid-19”. При БНР прави впечатление вниманието, което се отделя на „международната политика“ – тя излиза на второ място, при това не само заради новини, свързани с пандемията.

Представителите на българското правителство доминират като говорители в новините и по времетраене на тях се падат 55 мин. в БНР, а в БНТ – 83 мин. Превесът на правителствените говорители в БНТ е очевиден.

Значително присъствие в новините имат гражданите. Техни гласове звучат в новините на БНР над 11 мин., а на БНТ – 56 мин. В значителна част от случаите обаче това са анонимни гласове и лица без имена.

В същото време обаче и в двете медии гражданите присъстват в новините по-скоро като отделни хора или като групи (пациенти, безработни, клиенти и пр.), отколкото като част от организирани структури на гражданското общество. Т.е. представени са „обикновените хора“, но не и гражданите. Проблематична е практиката гражданите често да не бъдат представени с имената си в репортажите.

Институционалната информация е значителен източник за новините на двете медии: 12,4% за БНТ и 19,3% за БНР. Следва да се вземе предвид, че и когато

журналист е източник, в съществена част от случаите информацията също има институционален произход.

3. АКТУАЛНИ ПРЕДАВАНИЯ

Бяха проследени излъчванията на осем предавания за период от шест седмици (19 октомври – 29 ноември 2020 г.). Предаванията са по четири в БНТ1 и програма „Хоризонт“, както следва:

1. „Референдум“;
2. „Панорама“;
3. „Денят започва с Георги Любенов“ (събота);
4. „Денят започва с Георги Любенов“ (неделя);
5. „Събота 150“;
6. „Неделя 150“;
7. „Политически НЕкоректно“ (с Петър Волгин; събота);
8. „Политически НЕкоректно“ (със Силвия Великова; неделя).

Общо бяха регистрирани четиридесет и осем излъчвания, по двадесет и четири за съответния медиен канал (всяко предаване е с едно излъчване седмично). Единица на регистрация е сегмент от предаване – всяка нова тема, всеки нов гост и всяка смяна на журналиста представляват нов сегмент (например, ако един и същи гост коментира най-напред президентските избори в САЩ, а след това – противоепидемичните мерки, това представляват две отделни единици). Така бяха регистрирани 424 единици. Всяка единица беше обработена по множество индикатори, сред които основните са: 1. Тематична област; 2. Времетраене; 3. Жанр; 4. Институционална позиция на госта. Допълнително всяка единица бе *in vivo* кодирана, за да бъдат регистрирани съдържателно основните циркулиращи тези.

3.1. ТЕМИТЕ

За наблюдаваните канали на обществените медии шестте седмици, завършили с обявяване на нов частичен локдаун, логично бяха белязани от тежката доминация на темата „Covid-19“. Следващото по големина натрупване на единици е в темата „Международна политика“ – 28,9%. То се дължи основно на интереса към развоя на президентските избори в САЩ и на българската позиция по поканата за начало на преговорите на Северна Македония за членство в ЕС.

Следващите три теми с най-голямо натрупване са „Култура“ (16,8%), „Здравеопазване“ и „Вътрешна политика“ (по 16,4%). Трябва да се отбележи обаче, че тези три тематични области, за разлика от „Международна политика“, често излизат на фокус през темата „Ковид“ (особено това се отнася до „Здравеопазване“).

Прави впечатление, че общественозначими тематични области като „Социална политика“ и „Образование“ се явяват далеч по-рядко и почти изцяло са представени през ключа на ковид-мерките.

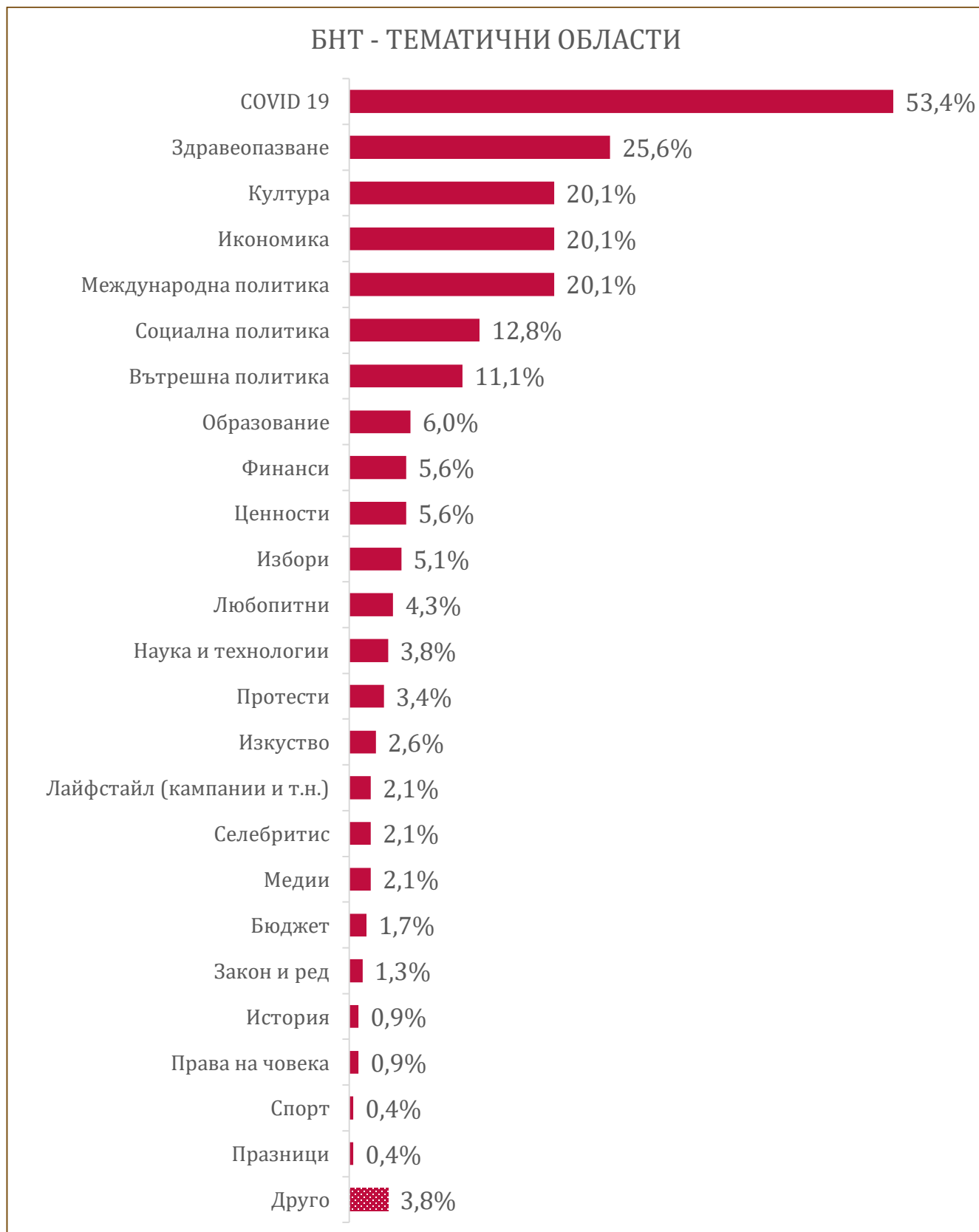
Другата група теми с по-значително натрупване на единици (изпреварващи „Образование“ и „Социална политика“) са „Икономика“, „Избори“, „Ценности“.

Когато се вгледаме в тематичното разпределение на всяка от медиите поотделно, виждаме съществена разлика. Предаванията на БНТ1 са безапелационно доминирани от темите „Covid-19“ (53,4% от единиците на анализа са посветени на нея) и „Здравеопазване“ (25,6%) като двете теми обикновено са тясно преплетени. Така над $\frac{3}{4}$ от изолираните единици в предаванията на БНТ за

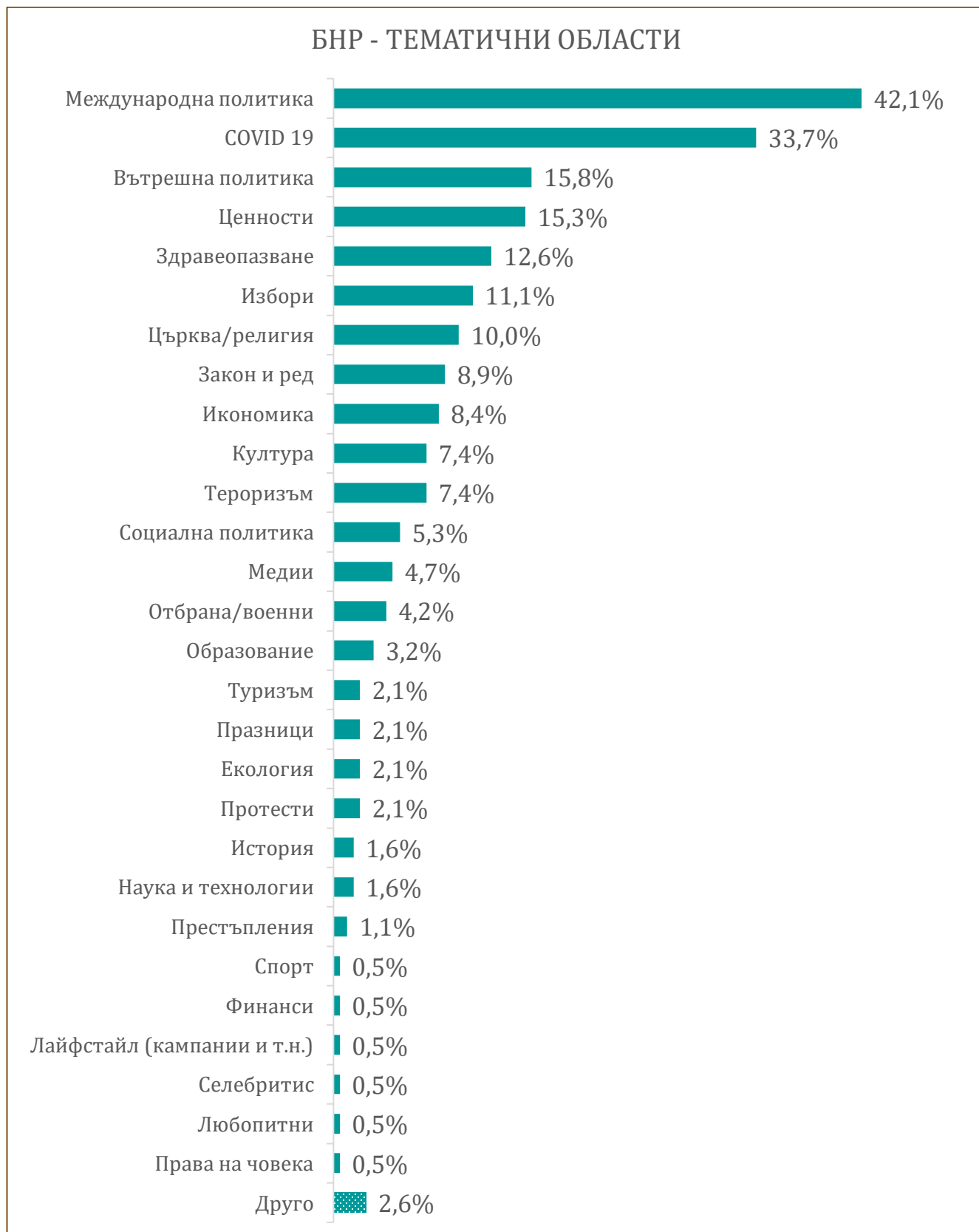
периода са се занимавали с пандемията в нейните медицински и/или институционални измерения.

Темите от областта на „Международната политика“, които в общото разпределение са на второ място, в БНТ1 са били обсъждани в 20,1 % от единиците. С други думи голямото натрупване в тематична област „Международна политика“ се дължи на репортажите, обзорите и коментарите на програма „Хоризонт“ на БНР, със значителен дял на специализираното предаване „Събота 150“, но не само. Тук темата „Международна политика“ (42,1%) изпреварва значително „Covid-19“ (33,7%).

Фигура 24: Тематични области – БНТ

Фигура 25: Тематични области – БНР

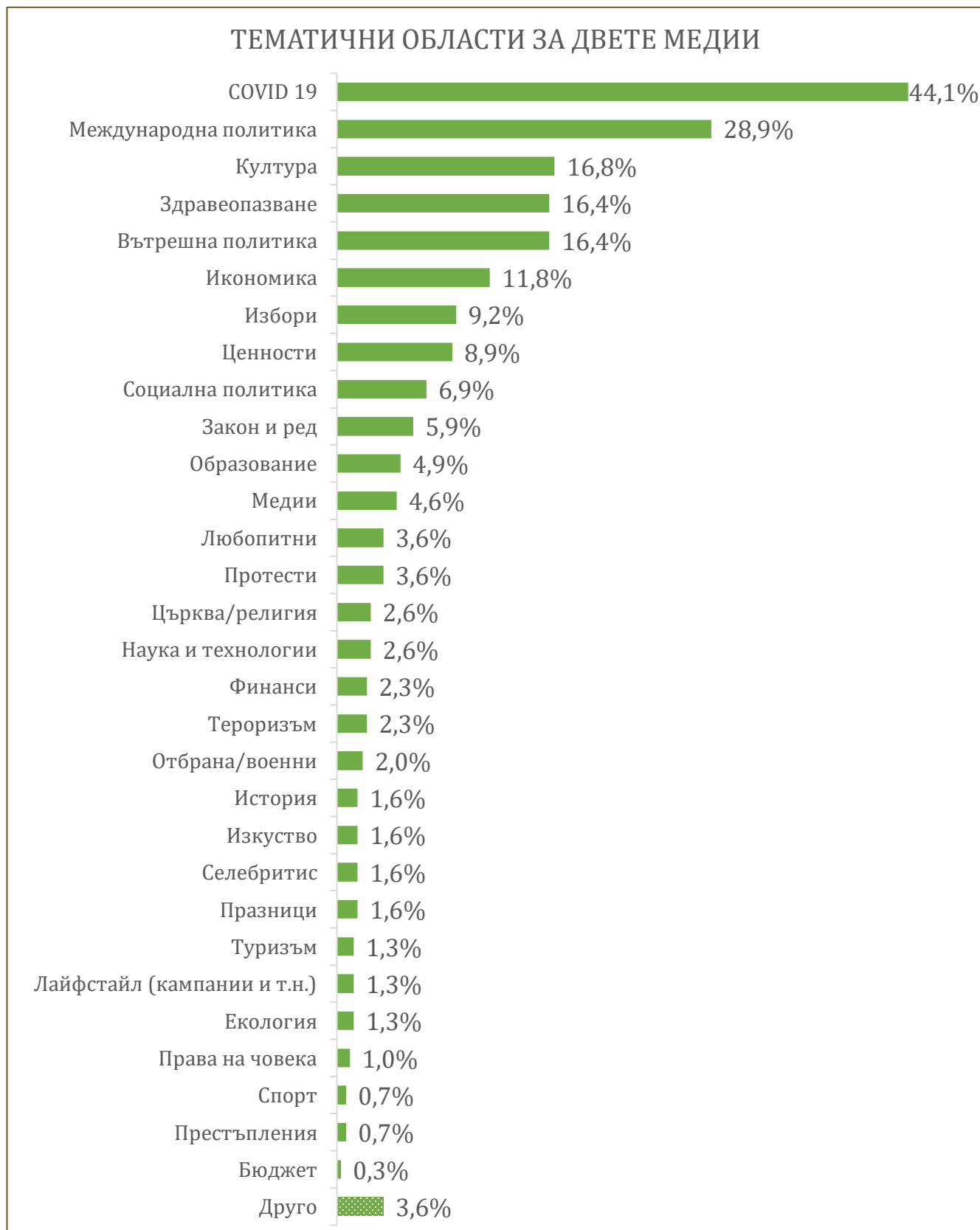
Виждаме първа специфика на двата канала на обществените медии: в редакционната политика на предаванията си по отношение на вътрешнополитически въпроси те са по-скоро реактивни спрямо дневния ред на публичните институции (следват логиката на новините) без да предлагат алтернативен дневен ред на обществения интерес. Съществената разлика е по отношение на международната политика: БНР има собствена редакционна стратегия с по-глобален обхват.

3.1.1 COVID-19

Това е основната тема на 44,1% от регистрираните единици, но, както стана ясно, със значима разлика между БНТ1, където е несъмнената доминанта, и „Хоризонт“, където отстъпва на второ място.

Трябва да се уточни, че регистрацията на единиците по тематична област следва множествен избор и в някои от случаите темата „Covid-19“ се комбинира с други тематични полета – очаквано, най-често това е „Здравеопазване“, „Образование“, „Култура“ и, на второ място, с темите „Икономика“ и „Социална политика“.

Фигура 26: Тематични области – общо БНТ и БНР

Какъв е институционалният профил на основните говорители по тази тема?

На първо място с 29,3% това са „експерти“. На второ място с 18,6% са различни „представители на медицинското съсловие“. По-назад от тях, но със значимо публично присъствие, са „представители на политическите партии“ (11,4%) и „представители на правителството“ (9%). Прави впечатление много ниският дял на „представителите на здравните власти (НОЩ, РЗИ, НЗОК)“ сред гостите на предаванията за изследвания период (2,4%). Това е добре: здравните власти, включително МЗ, не са свръхпредставени, а предаванията търсят експертните гласове и гласовете на пряко въввлечените в пандемичната криза. При партийните говорители по темата доминират представителите на БСП. От управляващата коалиция думата имат представителите на ОП, а ГЕРБ, лидерът на управляващата коалиция, се изявява главно с представители на изпълнителната власт. Това не е политика на обществените медии, но управляващата партия става неотличима от изпълнителната власт по темата “Covid-19”. По въпроса справя ли се управлението и под контрол ли е съответно ковид-кризата мненията се поляризират изцяло на политически принцип между представителите на управляващите и опозицията.

Основни акценти за тази област са политиката на финансиране в здравеопазването, мерките (тяхната адекватност, рисковете от тях за ресторантьорския и хотелиерския бизнес и има ли обществено разделение „за“ и „срещу“ тях), претоварването на здравните заведения и политическата поляризация относно това управлява ли правителството кризата или действа хаотично.

Нека сега видим каква е разликата между говорителите по темата в двата наблюдавани канала.

Логично доминацията е на експерти и анализатори, но заради по-различните формати на програма „Хоризонт“ гласовете на индивидуални граждани звучат по-често (в 18,0% от единиците), като дори изпреварват представителите на медицинското съсловие.

Фигура 27: Типове говорители по темата “Covid-19” – БНТ

Фигура 28: Типове говорители по темата "Covid-19" – БНР

Всъщност в БНТ няма участие на граждани в предаванията, тъй като на практика отсъства жанрът „включване на слушател“. В БНР натрупването се дължи най-вече на предаването „Политически НЕкоректно“, което често става отдушник на радикални и конспиративни гласове. Изглежда това е едно предизвикателство пред обществените медии: как гражданските гласове да бъдат включвани по делиберативен, а не по илюстративен или по ексцесен начин. Относително успешен опит в тази посока прави „Референдум“ – предаване, което регулярно представя картина на общественото мнение, макар и не чрез конкретни гласове, а с обобщени данни.

3.1.2 МЕЖДУНАРОДНА ПОЛИТИКА

В общата съвкупност от наблюдавани единици това е втората по тежест тема за периода, което се обяснява с големите събития в областта. Едното събитие е от глобален, а другото – от общоевропейски, но и от специфично български интерес: изборите в САЩ и българското вето върху старта на преговорите на Република Северна Македония за присъединяване към ЕС. Както бе споменато, между двете програми има съществени разлики: за „Хоризонт“ тематичната област е категорично на първо място, докато в предаванията на БНТ1 тя дели третото място с (българската) „Култура“ и „Икономика“. Важно е да се отбележи, че и двете медии остават слабо чувствителни към някои важни общоевропейски проблеми, когато те не касаят пряко България – например, Брекзит не е специална тема на предаванията, с добротото изключение на „Събота 150“, където Веселин Паунов прави две специални интервюта с международни експерти. Частично внимание държи темата за международния тероризъм във връзка с процеса „Шарли Ебдо“ и убийството на френския учител Самюел Пати, но отново само през „Събота 150“ на „Хоризонт“, където се представят както събитията, така и техният контекст и различните гледни точки към тях. Така че „Събота 150“ следва да бъде отличено като предаването, което има собствена редакционна стратегия и систематично изпълнява функцията на обществените медии да дават цялостна картина на международните отношения; другите предавания само частично допринасят за това. Предаванията на БНТ1 в плана на международната политика са изцяло доминирани от изборите в САЩ и казуса със Северна Македония.

По казуса със Северна Македония прави впечатление, че категорично доминират говорители, които подкрепят или са конформни спрямо държавната позиция за блокиране на преговорите. Такива обаче са и доминиращите обществени нагласи в изследвания период.

Друг интересен момент е, че се откроява едно предаване, което по ред международни теми, в частност изборите в САЩ, представя само една позиция: про-Тръмп и анти-Байдън. Това е „Политически НЕкоректно“ при водещ Петър Волгин.

Да видим профила на говорителите накратко!

Налице е категорична доминация в общата съвкупност, но и поотделно за двете медии, на „експерти, анализатори и публични интелектуалци“ (48,1%), следвани от „журналисти“ (19,8%). Но ако в БНТ1 третата позиция се държи от „партийни представители“, то в „Хоризонт“ третото място е за „гражданите“, а „партийните представители“ имат незначително присъствие. Прави впечатление още, че в БНР по международни въпроси могат да се чуят гласовете на представители на други държави (отново „Събота 150“ е основната платформа за това), докато в БНТ чуждестранни гласове практически отсъстват (пропорцията е 6:1).

Фигура 29: Типове говорители по темата „Международна политика“ – БНТ

Фигура 30: Типове говорители по темата „Международна политика“ – БНР

Големият дефицит на БНТ1 при изпълнението на обществената ѝ функция се оказва липсата на изчерпателно представяне и задълбочен анализ на проблемите на международната политика. Тази липса впрочем отваря простор за циркулацията на геополитически конспиративни теории през други медии.

3.1.3 КУЛТУРА, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ, ВЪТРЕШНА ПОЛИТИКА

Следващата група от теми – „Култура“, „Здравеопазване“ и „Вътрешна политика“ – е с малко над 16% от единиците всяка. Между двете програми има обаче разлики в приоритетите. „Здравеопазването“ е веднага след “Covid-19” в БНТ1, но едва на пето място в „Хоризонт“. Предното място на културните тематики

също се дължи основно на БНТ (20,1%), докато в БНР посветените на култура сегменти от предаванията са едва 7,4%. (Трябва да се има предвид, че в извадката не са включени специализираните културни предавания на двете медии, а само актуалните такива.) Тъкмо обратната е картината с вътрешната политика, която дължи челното си място главно на „Хоризонт“ (15,8%), докато в БНТ1 тя е на седмо място сред тематичните интереси с 11,1%.

Нека сега видим някои специфични акценти в двете програми.

„ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ“

Темата се засяга в 25,6% от единиците в БНТ1 и в 12.6% от тези в „Хоризонт“. Сред говорителите по темата в БНТ очаквано с почти изравнено присъствие са експертите и различни представители на медицинското съсловие, докато в БНР представителите на медицинското съсловие държат първото място, а експертите трето, изпреварени от партийни представители. В БНТ1 партийните представители идват на трето място. Тематиката на здравеопазването най-често се припокрива с “Covid-19”, но оттам и с вътрешна политика. Както и в случая с “Covid-19”, позициите на партийните представители и в двете медии относно състоянието на здравната система и справянето с кризата са поляризиращи между управляващи и опозиция.

Основните акценти са политиката на финансирането в системата на здравеопазването и доколко е успешна тя, както и адекватно ли се управлява пандемичната криза и с какви мерки. И по двете подтеми е налице споменатото политическо противопоставяне.

„ВЪТРЕШНА ПОЛИТИКА“

При множествен тематичен избор областта „вътрешна политика“ рядко се явява самостоятелно, а обикновено върви в комбинация с някоя от другите теми – „Covid-19“, „Избори“, „Икономика“, „Финанси“, „Култура“ и др. Доколкото темата „Вътрешна политика“ може да се обособи самостоятелно, тя представлява обобщен коментар на политическата ситуация в страната от гледна точка на стабилността или нестабилността, доверието или недоверието, компетентността или некомпетентността на сегашната власт. Представителите на правителството най-често се рекламират чрез конкретни мерки, а в генерализиран план обикновено са в отбранителна позиция: например, „Бюджетът не е предизборен, а е антипандемичен! Не сте го прочели добре!“. Всъщност през изследвания период вътрешнополитически коментар се разгръща най-често именно около пандемията и около приемането на Бюджет 2021.

Основни говорители по вътрешнополитическите теми в предаванията на БНТ1 са партийните представители (34,8%), следвани от експерти, анализатори и публични интелектуалци (30,4%), а на трето място са представителите на изпълнителната власт (21,7%). Прави впечатление, че макар президентът да е гост в едно от предаванията, президентската институция слабо присъства (под 1%) в коментирането на вътрешната политика в този период.

Съвсем различна е структурата на говорителите по вътрешнополитически въпроси в „Хоризонт“. Тук на първо място са гражданите (42,9%), следват ги експертите и интелектуалците (23,8%), а далеч зад тях с равни дялове са представителите на правителството и партийните представители (по 9,5%).

Фигура 31: Типове говорители по темата „Вътрешна политика“ – БНТ

Фигура 32: Типове говорители по темата „Вътрешна политика“ – БНР

Като се абстрахираме от очаквано големите дялове на експерти и анализатори в двете медии, прави впечатление, че по вътрешнополитическите теми БНТ категорично приоритизира институционализираната политика: над две трети от говорителите са партийните и правителствените представители (общо 56,5%), като към тях можем да добавим и представителите на здравните и на общинските власти (всяка по 4,3%). В „Хоризонт“, с всички плюсове и минуси от това, гражданите са силно представени в това тематично поле, както и гласовете на журналисти, протестъри и представители на европейски институции, докато представителите на партиите и държавните и общинските институции получават малко над 20% от гласовете. Можем да заключим, че двете програми по вътрешнополитически въпроси разбират различно своята функция: БНТ се държи

по-скоро като държавна медия, докато БНР показва в по-висока степен гражданските измерения на политиката.

„КУЛТУРА“

Тематичната област е трета по тежест в предаванията на БНТ1 и много по-назад, едва на десето място, в преданията на „Хоризонт“. И в двете медии за култура говорят хора на изкуството, експерти, интелектуалци и журналисти. Водещ въпрос е оцеляването на хората на изкуството и културата в режим на пандемични ограничения на тяхната дейност. Покрай това темата често се преплита с темата за адекватността или неадекватността на правителствените мерки – физически ограничения, форми на финансова помощ и компенсации и др. Съвсем отделно обаче и двете медии представят нови творчески проекти: книги, филми, музикални произведения...

3.1.4 ДРУГИ

Впечатляващо е колко маргинални са темите „Образование“ (4,9%) и „Социална политика“ (6,9%). БНТ1 ги засяга по-често от „Хоризонт“. При това трябва да се има предвид, че образованието се появява изцяло през призмата на пандемията и на ефектите от затварянето на училищата. За това говорят експерти, учители, представители на МОН, включително министърът, и медици. Тук не чуваме нито един партиен представител – дори парламентарната опозиция (БСП), която използва всеки повод за критика на управлението на ГЕРБ, не взема образованието на въоръжение. В изследвания период няма и други заинтересовани от образованието институционални актьори.

Напротив, темата „социална политика“ се явява като самореклама на правителството през антипандемичните мерки, но и през критиката на тази самореклама. 41% от говоренето по нея е разпределено поравно между представители на правителството и партийни представители (основно на БСП и ВМРО).

Все пак и в двете теми предаванията влизат рядко, а и не влизат в дълбочина.

3.2. ГОСТИТЕ

Когато зрителите или слушателите следят някое предаване, те са много по-склонни да структурират вниманието си по гласа на госта, а не както прави изследователят – по тематични области. Затова нека видим сега какви гласове най-често са звучали за зрителите на БНТ1 и за слушателите на програма „Хоризонт“.

Безапелационно първото място заемат експертите, анализаторите, публичните интелектуалци (34,6% от всички говорители). Техните гласове доминират практически всяка от тематичните области: като добро постижение може да се посочи, че предаванията търсят различни експерти и рядко повтарят говорители.

Следващата голяма група говорители са журналистите и хората от медиите (10,3%). В този дял журналистите биват броеви само когато са гости и коментатори в предаванията, не и когато са водещи, репортери или кореспонденти.

Трети са представителите на медицинското съсловие с 9,4% – напълно разбираемо в пандемична ситуация.

Макар управляващата партия ГЕРБ да е неразличима от изпълнителната власт, това вероятно е структурен ефект на политиката, а не на медийното ѝ отразяване. В БНТ1 и „Хоризонт“ представителите на правителството са говорители в 5,4% от изследваните случаи.

По-голям е делът на партийните представители – те са имали думата в 8% от единиците на анализа на изследването. Ако измерим съотношение само вътре между партийните гласове, тогава безапелационно първи са членовете на БСП (39,3% от случаите), следват ги плътно членовете на ВМРО (28,6%), на трето място – членове на ГЕРБ (10,7%), и на четвърто място Воля (7,1%). Прави впечатление слабото присъствие на извънпарламентарната опозиция, особено в БНТ, където за изследвания период е участвал само един представител (Мая Манолова при Георги Любенов), докато в „Хоризонт“ са гостували Татяна Дончева при Петър Волгин и Атанас Атанасов в „Неделя 150“. Впечатляващо също е отсъствието на гласове от ДПС – партия, чийто електорат (за разлика от този на извънпарламентарните политически играчи) почти не се влияе от медийни послания.

Трябва да отбележим и още една група от факти: като партийни гласове управляващата коалиция присъства в двете програми главно с гласовете на основния коалиционен партньор (ВМРО). Възможно е това да се дължи основно на темата „Северна Македония“, макар че представителите на тази партия коментират и ред други въпроси като мерките срещу пандемията и социалната политика. Участието на представителите на ГЕРБ на пръв поглед изглежда твърде скромно. Ако обаче сумираме и участията на хора от изпълнителната власт, тогава представители на управляващата коалиция имат две-трети от партийните коментари.

Когато сравняваме честотата, с която в ефир се явяват различни типове гости, с ефирното време, в което те са имали думата, откриваме любопитни размествания. Начело остават експертите, анализаторите и интелектуалците с общо 890 минути. Журналистите обаче падат от второ на четвърто място, изпреварени от представителите на медицинското съсловие (323 мин.) и от партийните представители (321 мин.). Представители на изпълнителната власт са държали думата 244 минути. Макар да са участвали по по-малко теми и с по-малко

говорители от журналистите и медиците, партийните и правителствените представители са говорили по-дълго. Ако партийните представители имат 8% от единиците в извадката, те държат над 10% от времето. Правителството пък, което има 5,4% от тематичните единици, държи почти 8% от времето.

Прави впечатление как в обществените медии се явява гражданското общество: то рядко се явява като организирано. Когато в ефир излизат граждански организации, то е най-вече чрез представители на бизнес асоциациите. Нестопанският неправителствен сектор има думата само в 2% от ефирното време. Разбира се, част от регистрираните като експерти и интелектуалци имат позиции в граждански организации, но те не защитават гражданска кауза, а излизат с неутрална експертиза. Също така под 1% от времето имат думата представители на антиправителствените протести. За сметка на това в 5% от времето говорят граждани в индивидуално качество, които издигат радикални или конспиративни интерпретации и се оплакват. Това е привилегироване на т. нар. „обикновени хора“ за сметка както на организираното, така и на активното гражданство.

Фигура 33: Типове говорители по време – общо БНТ и БНР

3.3. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА ПРЕДАВАНИЯТА

За изследвания шестседмичен период предаванията на БНТ1 и „Хоризонт“ от извадката са адекватни на обществения интерес, разбран като плурализъм на гледните точки, дневен ред, значим за максимално широки обществени кръгове, и ниво на професионализъм при коментара на обществено важните теми.

Няма засечени случаи на дезинформация в предаванията, ако този термин се използва в строгия смисъл, зададен му от ЕК – нито журналистите, нито гостите им провеждат такава.¹³

Шестте наблюдавани седмици бяха тежко тематично доминирани от “Covid-19”, особено силно в предаванията на БНТ1.

На второ място са темите от областта на „Международната политика“ – област, в която БНТ1 и „Хоризонт“ значително се различават. За разлика от БНТ, БНР има систематична редакционна политика към международните теми, основно през предаването „Събота 150“. В „Хоризонт“ международната политика обхваща 42,1% от тематичните единици – дял, двойно по-голям от този в БНТ1.

Следваща група по-широко застъпвани тематични области са „Култура“, „Здравеопазване“ и „Вътрешна политика“. Трудно може да се отсъди обаче доколко културата и здравеопазването са от самостоеен интерес за програмите, тъй като те излизат на фокус основно през пандемията и мерките срещу нея.

¹³ Стриктната дефиниция на ЕС: „Дезинформацията се определя като доказуемо невярна или подвеждаща информация, която се създава, представя и разпространява с цел да се извлече икономическа изгода или съзнателно да се въведе в заблуждение обществеността“. (Съобщение на Европейската комисия COM(2018) 236 final)

Впечатляваща е маргиналността на темите „Образование“ и „Социална политика“, които влизат в ефир единствено и само през пандемията и мерките.

В повечето тематични области се забелязва известна реактивност на актуалните предавания спрямо календара на публичните институции и дневния ред на новините – редакционната политика на БНТ1 и „Хоризонт“ рядко предлага алтернативен дневен ред на публиката. Тази реактивност е основен забелязан дефицит при изпълнението на обществената им функция.

Сред говорителите по всички теми безапелационно първо място заемат експертите, анализаторите и публичните интелектуалци (34,6% от тематичните единици и 28,7% от ефирното време). Следващи по честота на поява са журналисти и медици, но реално с повече ефирно време от тях разполагат представителите на партиите и правителството.

Сред партийните гласове се наблюдава паритет между управляващата коалиция и парламентарната опозиция, но сред партийните гласове на управляващите три пъти по-често думата имат представителите на ВМРО спрямо тези на ГЕРБ. Големият коалиционен партньор е практически неразличим от изпълнителната власт, но това не е дефицит на медиите, а структурна особеност на българската политика. Съответно извънпарламентарната опозиция е маргинално представена.

Прави впечатление как в обществените медии се явява гражданското общество: то рядко се явява като организирано. Когато в ефир излизат граждански организации, то е най-вече чрез представители на бизнес асоциациите. Нестопанският неправителствен сектор има думата само в 2% от ефирното време, а под 1% от времето имат думата представители на антиправителствените протести. За сметка на това в 5% от времето говорят граждани в индивидуално

качество, които издигат радикални или конспиративни интерпретации и се оплакват. Това е привилегироване на т. нар. „обикновени хора“ за сметка както на организираното, така и на активното гражданство.

Тук е и вторият основен дефицит на БНТ1 и „Хоризонт“ от гледна точка на изпълнението на обществената им функция: смисленото интегриране на гласовете на гражданското общество.

4. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ФАЛШИВИ РАЗКАЗИ

4.1. РЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ

За периода на изследването в БНТ1 и „Хоризонт“ **липсват случаи на пряка и/или систематична дезинформация**, т.е. случаи, в които **целенасочено** се разпространяват **неверни** твърдения с цел манипулация на общественото мнение¹⁴. Въпреки че да открива подобни случаи и да детектира ключовите думи (т.нар. buzzwords), чрез които те биват разпространявани, бе специална задача както на предварителното проучване, така и на шестседмичния мониторинг, оказа се, че обществените медии са чисти.

Уловени бяха обаче **няколко случая на разпространение на „фалшиви разкази“**, т.е. **интерпретации, основани на селективно и манипулативно представяне на факти**.

Засечени бяха три канала, през които фалшиви разкази влизат в ефир:

1. Най-често това се случва през „директно включване на слушател/зрител“. Измежду изследваните предавания този жанр се използва единствено от „Политически НЕкоректно“ на „Хоризонт“ (и в събота с П. Волгин, и в неделя със С. Великова). При този жанр редакторите и водещите нямат вина и често се опитват с критични въпроси и коментари да обезсилят фалшивите разкази, генерирани от слушателите (от типа „инсталираха

¹⁴ По стриктната дефиниция на ЕС „Дезинформацията се определя като доказуемо невярна или подвеждаща информация, която се създава, представя и разпространява с цел да се извлече икономическа изгода или съзнателно да се въведе в заблуждение обществеността“. (Съобщение на Европейската комисия COM(2018) 236 final)

предателя Горбачов“). С този тип наративи няма да се занимаваме, тъй като – след няколко направени проверки със системата „Сенсика“ – в изследвания период те не са обект на по-нататъшна дисеминация в други медии онлайн.

2. Петър Волгин, „лошото момче на БНР“, изглежда „си е заслужил“ правото не просто да бъде политически некоректен, но и да лансира фалшиви разкази¹⁵. Тезите и езикът на Волгин обаче са толкова клиширани, че се сливат с общия поток на националпопулистката пропаганда, т.е. „специален принос“ на Волгин към циркулацията ѝ онлайн не може да бъде измерен със средствата на корпусната лингвистика.
3. Третият канал е „По света и у нас“ на БНТ, като трябва да се подчертае, че става дума за еднократен инцидент, засечен по време на предварителното проучване: на 8 септември 2020 г. в сутрешния новинарски блок на БНТ1 е излъчена информация, според която организаторите на подготвяните за вечерта антиправителствени протести „свикват Народен съд“ – новината е оспорена от организаторите на протеста (от адвокат Хаджигенов), свалена е от архива на БНТ1 още същия ден, медията се е извинила на сайта си, а по-късно са наложени административни санкции на отговорните за допускането ѝ.

¹⁵ Не става дума за това, че Волгин систематично заема антиглобалистка и антилиберална политическа позиция. Конкретни фалшиви разкази в неговите коментари, както и в тези на сътрудниците му (К. Андролова) и на някои от гостите (В. Вацев) неколkokратно бяха засечени: 1. представяне на непроверени твърдения като истини (некритично възпроизводство на твърдението на Тръмп за изборни измами в САЩ); 2. едностранчиво представяне на факти (недоказани твърдения за „шуробаджанацина“ на Байдън и извеждане на оставката на украинския главен прокурор Виктор Шокин през 2016 г. като следствие на това); 3. слово на омразата спрямо „либералите“ по принцип, в частност спрямо българските учени, подписали протестно писмо срещу неодобрението на преговорната рамка на Северна Македония с ЕК („малоумна либерална пропаганда“; „либерален терор“; „фалшиви учени“ и др.), които са вписани в4. конспиративни теории: „фалшивите учени“ са пребивавали в един „соросоиден университет“ и са платени от „западни фондации“. Виж: <https://soundcloud.com/bnrpodcasts/politicheski-nekorektno-s-petr-volgin-ot-07102020?in=bnrpodcasts/sets/x2cmdrzyqlsi>; и <https://soundcloud.com/bnrpodcasts/sets/x2cmdrzyqlsi>.

4.2. СЛУЧАЯТ „СВИКВАНЕ НА НАРОДЕН СЪД“

4.2.1 ОПИСАНИЕ НА СЛУЧАЯ

Въпреки че става дума за инцидент, именно чрез новината за „свикването на Народен съд“ бе извършен и предвиденият тест за разпространението на фалшиви разкази онлайн. Защото това съобщение, независимо от причините за появата си и независимо от последвалото опровержение и извинение от БНТ, действително генерира значим трафик на разпространение, обраствайки с коментари и интерпретации, т.е. около него беше конструиран разказ. В допълнение, в информацията присъстват специфични думи (buzzwords), които позволяват дисеминацията ѝ да бъде алгоритмично проследена.

Въпреки че частично отговаря на фактите, съобщението, че „организаторите на протестите свикват Народен съд“, е подвеждащо и води до заблуждение на обществеността. Факт е, че три дни по-рано, на 5-и септември на протест, организиран от партия „Възраждане“ пред Софийския районен съд и с участието на лидера ѝ Костадин Костадинов, активист на партията призовава на 8-и септември „да бъде свикан Народен съд“. Факт е също, че партия „Възраждане“ е част от големия антиправителствен протест по това време. Когато обаче на самия 8-и септември в една от сутрешните си емисии „По света и у нас“ обявява, че организаторите на протеста свикват Народен съд, се създава заблуждаващо впечатление, че всички организирани групи, партии и движения в протеста („Отровното трио“, Демократична България, „Изправи се, БГ“, „Правосъдие за всеки“, „Системата ни убива“ и др.) призовават за „свикване на Народен съд“. Представянето на частта за цяло (pars pro toto) е класическа пропагандна техника за очерняне на множество от хора: например, от факта, че в протестите на украинския Евромайдан участват и десни екстремисти, кремълската пропаганда

целенасочено прави обобщението, че „Евромайданът е фашистки пуч“. В случая – поради това, че БНТ в същия ден сама се коригира и посочва, че е допуснала излъчване на информация с невярно съдържание, – не можем да допуснем умисъл, поне не и на институционално ниво, поради което не класифицираме случая като дезинформация или пропаганда, а като журналистическа грешка. Въпреки това обаче, както показва нашият анализ, новината беше използвана от други медии (например ПИК и БЛИЦ) за създаване на фалшив разказ с цел целенасочено очерняне на протестите.

Проследяването на разпространението на новината онлайн бе осъществено със системата за медийни анализи „Сенсика“, която архивира в реално време над 3500 сайта и блога на български език и разполага с алгоритми за автоматично търсене в тях по ключови думи. От търсенето бяха изключени социалните мрежи, тъй като системата не гарантира пълното им покритие. Единицата, с която оперира „Сенсика“, е статия или пост. Тя на практика открива всички статии онлайн на български език, които съдържат зададените за търсене ключови думи (дори и такива, които вече са свалени от мрежата, но са били архивирани към момента на създаването им). „Сенсика“ позволява на тази база да се правят различни автоматизирани честотни анализи, а също дава на изследователя и пряк достъп до съдържанието на статиите.

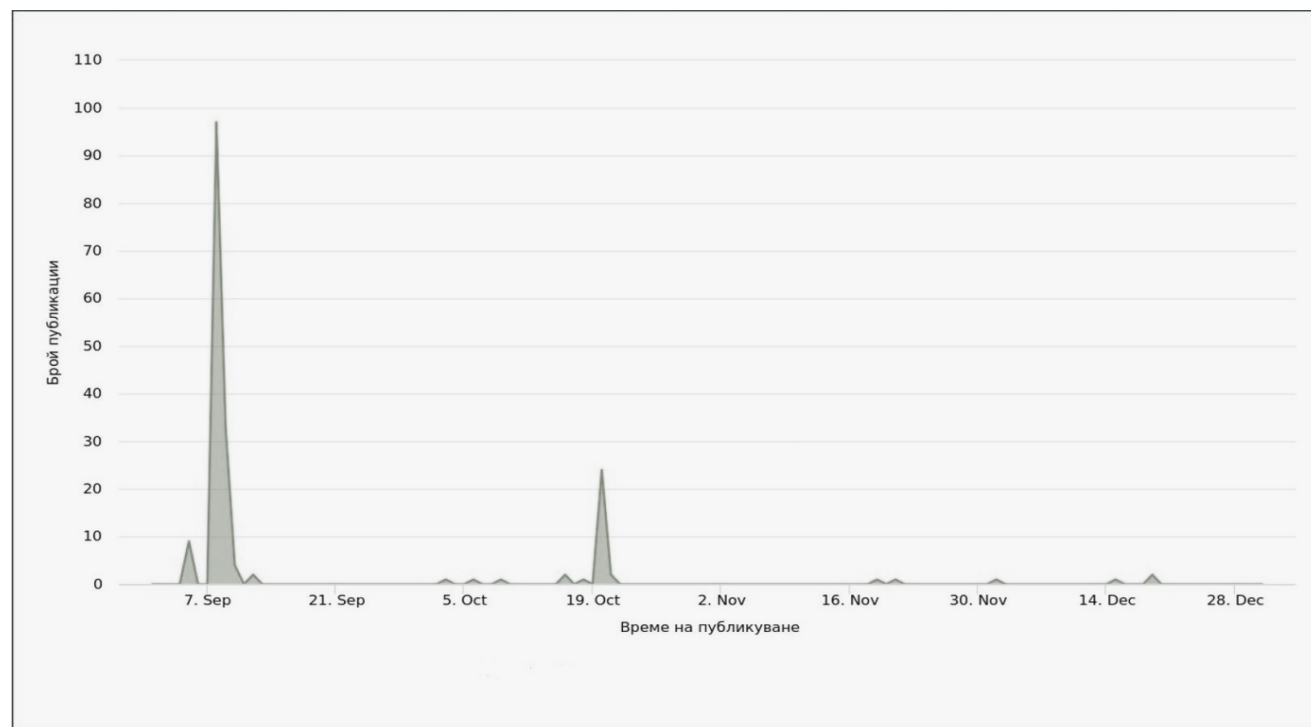
4.2.2 ЧЕСТОТЕН АНАЛИЗ НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО ОНЛАЙН

В изследвания случай е налице толкова специфичен израз, че автоматизираното търсене в морето от публикации онлайн практически не дава разсейване на резултатите. „Сенсика“, при подадена императивно конюнкция на глагола „свиквам“ и израза „Народен съд“, практически дава като резултат само статии, които по един или друг начин цитират точно тази новина (множеството

статии, които по един или друг начин коментират Народния съд като исторически факт или пък коментират свикването на един или друг форум, автоматично отпадат от резултатите). Така че надеждността на търсенето е почти 100%.

За да видим каква по-точно е дисеминацията на самата новина (т.е. да изключим онези статии, които я опровергават и изобличават), зададохме на „Сенсика“ алгоритмично да изключва от резултатите статии, в които се съдържат изразите „фалшива новина“ и „невярна информация“. При търсене във всички онлайн медии (сайтове и блогове) на български език за периода 1 септември – 31 декември 2020 г. „Сенсика“ открива 183 статии, които съобщават в един или друг ключ за „свикването на Народен съд“. Те са разпределени, както следва:

Фигура 34: Честотен анализ на разпространението

Веднага се вижда, че първо малко натрупване имаме на 5-и септември, на която дата девет статии в седем онлайн медии отразяват коректно протеста на партия „Възраждане“ и цитират думите на техния активист.

Големият пик обаче е на 8-и и 9-и септември, когато за два дни 131 статии на различни медии онлайн цитират конкретната новина на БНТ – било директно позовавайки се на националната телевизия, било цитирайки политици, които са се позовали на БНТ.

На 10-и септември интересът към новината рязко пада на 4 публикации за деня, за да затихне трайно.

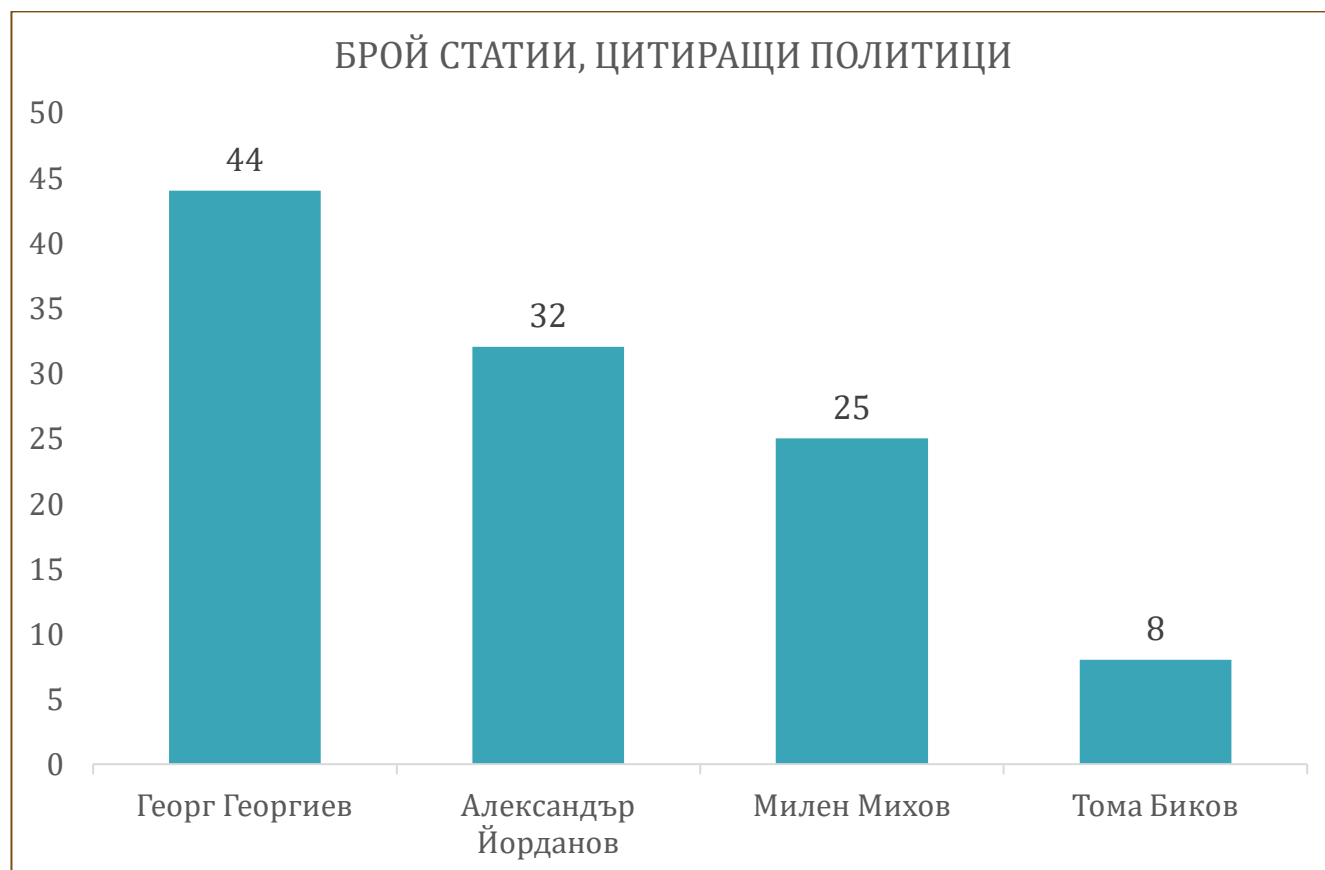
Едва на 20 октомври имаме отново по-малък пик от 23 публикации онлайн, предизвикан от отворено писмо на депутата от ВМРО Милен Михов до президента Румен Радев, в което той ревитализира невярната новина и обвинява протестиращите срещу правителството („метежниците“), че „Народен съд няма как да свикат, но могат да оплюят и дамгосат чрез тълпата всеки.“

Честотният анализ показва, че изследваната новина сама по себе си не е вирулентна или, по-вероятно, нейното бързо изобличаване (още на 8-и септември), при това официално от БНТ, пресича нейната вирулентност. Т.е. тя прави голям пик на разпространение в рамките на по-малко от 48 часа, но веднага след това пада, без да може да предизвика пандемичен ефект. Със сигурност основна роля за пресичането на заразата играе, въпреки допуснатата грешка, все пак бързата реакция на самата национална телевизия, която намира институционален капацитет да коригира себе си. Основната причина новината да има по-продължителен, а впоследствие и „втори живот“, са коментарите и позициите около нея, чрез които именно се създава фалшивият разказ.

4.2.3 ГОВОРИТЕЛИ И МЕДИИ: АНАЛИЗ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

Азбучна истина за медийните анализи е, че гласовете на медии и политици взаимно се усилват. Така става и в този случай. Още сутринта на 8-и септември на специален брифинг Георг Георгиев, заместник-министър на външните работи, позовавайки се на БНТ, заклеява протестите срещу правителството – с искането за свикване на Народен съд те ни връщат към тоталитарното минало. В същия ден българският депутат Тома Биков и на другия ден евродепутатът Александър Йорданов подгръват публиката със същия рефрен. Голямата част от медиите онлайн – повече от половината публикации – след това цитират именно тях.

Фигура 35: Брой статии, цитиращи изказвания на политици

Изводите са прости:

Първо, авторитетът на новинарските емисии на БНТ е достатъчно висок, за да може автоматично, без допълнителни проверки и подсигуряване, високопоставени длъжностни лица да започнат да повтарят подадената им невярна информация и да я използват за собствени политически цели (в случая за разправа с антиправителствените протести). Тук се вижда и какъв е рискът, ако изследваният случай спре да бъде инцидент и подобни случаи се превърнат в обичайна практика: добрата репутация на обществената телевизия може да работи и в обратна на обществената ѝ функция посока – за усилване на ефектите на дезинформацията. Засега това не се е случило, но обществената бдителност и надзор над БНТ трябва да са постоянни.

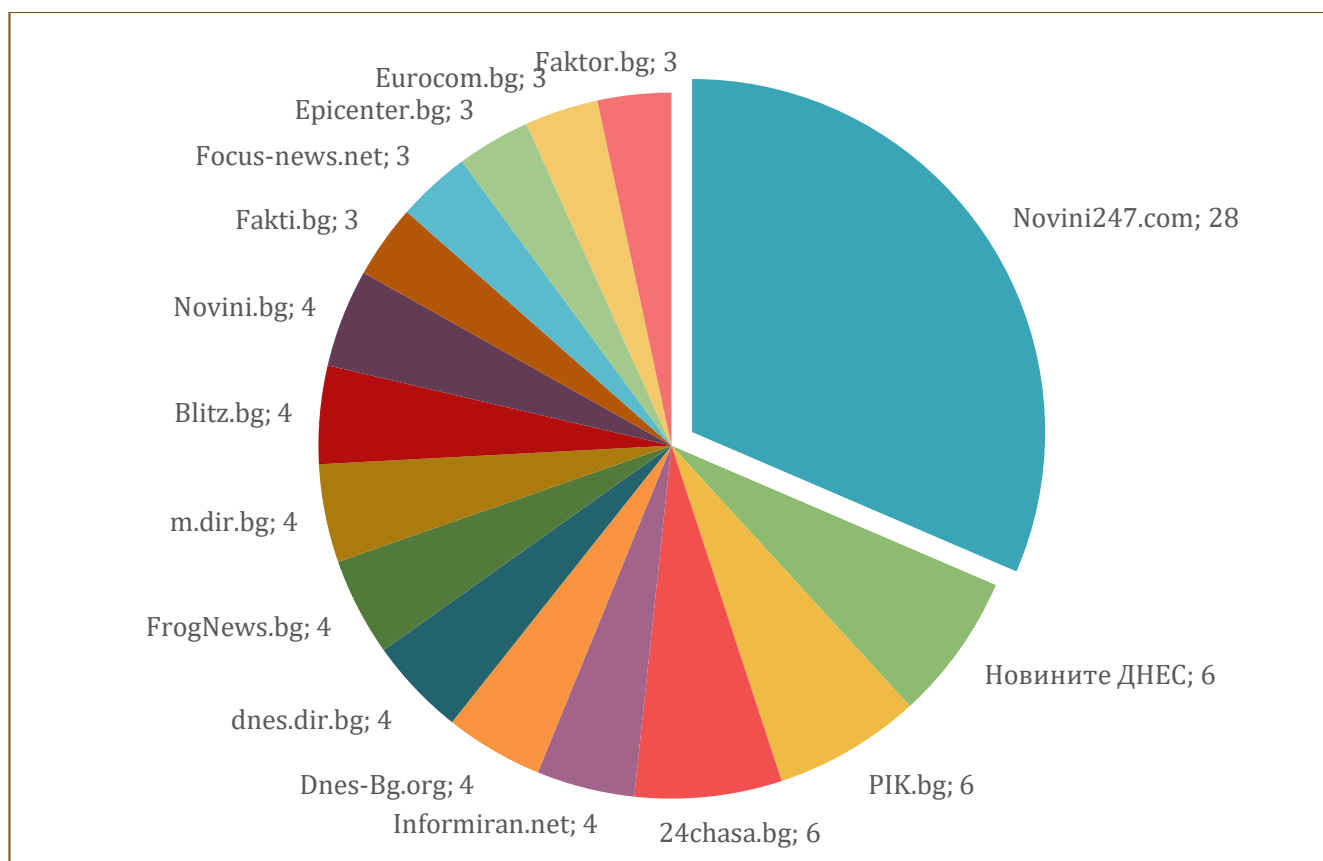
Второ, самите политици като създатели на и актьори в медийните сюжети, могат да бъдат създатели и разпространители на фалшиви разкази. Те, както се вижда в случая, са и най-податливи на изкушението бързо да включат в инструментална употреба всяка информация, която им върши работа в политическата борба, без проверка. Медиите пък твърде често цитират политиците: 109 от всичките 183 публикации (т.е. почти 60%) от търсенето на „Сенсика“ са информации за казаното от четиримата посочени говорители. Интересното в случая е, че в публикациите най-често медиите се отказват от отсъждане относно качеството на цитираните изказвания – под паравана на „обективността“, на „неутралното отразяване“ те всъщност стават съучастници в разпространението на фалшивите разкази. Повечето от статиите, които цитират тримата посочени говорители, както и споменатия Милен Михов на 20 октомври, провеждат тази „неутрална“ и чисто „информационна“ тактика.

Ако преместим аналитично фокуса от говорителите към медиите, също излизат някои интересни неща.

В общия случай медиите онлайн първо цитират БНТ или някой от тримата изброени политици, т.е. тиражират самата новина, а след това – в следобед на 8-и или на 9-и септември – излизат с нейно опровержение.

„Свикването на Народен съд“ е най-често тиражирано от сайта novini247.com – 28 публикации, съдържащи ключовите думи. Това не е учудващо, тъй като вероятно този анонимен сайт е робот – алгоритъм, програмиран да препечатва съдържание от други медии. В други изследвания сме забелязвали тенденциозност при препечатването на съдържание в @novini247.com¹⁶, но в този случай препечатаните материали са и в двете посоки: първо цитират БНТ, а после я опровергават.

Фигура 36: Брой публикации по темата по медии

¹⁶ https://hssfoundation.org/wp-content/uploads/2018/12/REPORT_OMRAZATA_STRANIRAN_BGN-finfin.pdf

Не са малко медиите – като Фрогнюз (frognews.bg – още в 11.28 ч. на 8-и) или опозиционния в. „Дума“, – които още в първите си публикации по темата опровергават новината и допринасят за изясняването на истината.

Най-интересни, разбира се, са медиите, които въпреки опроверженията продължават да тиражират новината. Бяха идентифицирани три такива случая, за които бе осъществено и разширено търсене – пълен преглед на материалите във всеки от тях. Трите медии са близкият до ГЕРБ консервативен сайт Фактор.бг (Factor.bg) и подкрепящите в момента правителството „информационни агенции“ ПИК и БЛИЦ. Между тях обаче има разлика в стратегията:

На 8-и септември Фактор.бг излиза първо с две статии, тиражиращи новината чрез позоваване на БНТ и на изказването на Тома Биков. Същия ден, още на обяд (12:03 ч.), сайтът публикува кратко съобщение, в което пояснява, че новината се оказала „фейк“. На следващия ден (9-и септември) е публикувана фактологично точна статия, в която се описва как от партия „Възраждане“ наистина са призовали за „свикване на Народен съд“. В следващите две седмици от сайта сякаш забравят какъв е проблемът с новината и в жанра „цитиране на политици и интелектуалци“ публикуват четири статии (с позоваване на Ал. Йорданов, В. Рашидов, Т. Димова и Съюза на репресираните), в които по един или друг начин се възпроизвежда опорната точка, че протестиращите (обобщено) искат „свикване на Народен съд“.

ПИК и БЛИЦ веднага „изригват“ и правят съответно 7 и 5 публикации в периода 8-10 септември, като цитират всички изброени дотук говорители, а привличат и нови: политолога Стойчо Стойчев и режисьора Виктор Димчев. Но дори и след официалното извинение на БНТ, те продължават да настояват на новината, като твърдят, че „Фалшивата новина за Народния съд се оказа...

истинска“¹⁷. Аргументацията и в двете медии е една и съща: от „Възраждане“ наистина са призовали за „свикване на Народен съд“, а разлика между „Възраждане“ и големите антиправителствени протести няма. На 17 септември, след като е уволнена редакторката, отговорна за допускането на фалшивата новина, ПИК дори обявява „СКАНДАЛ В ПИК: Емил Кошлуков започна политически репресии в БНТ!“¹⁸.

Цитираните медии използват ясно видима дезинформационна стратегия – наричат новината на БНТ „фалшива новина“, макар и дълго след публикуването и опровержението ѝ от самата телевизия, с единствената цел да потвърдят истинността ѝ („Съвсем не е фалшива новина обявяването на Народен съд“¹⁹), – а единствените аргументи в потвърждение всъщност са мнения. За разлика от създаването на самата новина на БНТ, за което не може да се твърди със сигурност, че има умисъл, в случая на цитираните медии наличието на умисъл е очевидно. Налице е и второто доказателство за дезинформация – политически ползи. В този смисъл, може да се твърди, че е създаден фалшив разказ с цел дискредитиране на протестите.

¹⁷ https://blitz.bg/obshtestvo/falshivata-novina-za-narodniya-sd-se-okaza-istinska-video_news768638.html

¹⁸ <https://pik.bg/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%BB-%D0%B2-%D0%BF%D0%B8%D0%BA-%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BB-%D0%BA%D0%BE%D1%88%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B8-%D0%B2-%D0%B1%D0%BD%D1%82-%D1%83%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D0%BD%D0%BE-news960925.html>

¹⁹ <https://pik.bg/%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%B8%D0%BD-%D0%B8-%D0%B1%D0%BE%D0%B5%D1%86-%D0%BE%D0%B1%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD-%D1%81%D1%8A%D0%B4-%D0%BE%D1%89%D0%B5-%D0%B2-%D1%81%D1%8A%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%B8%D0%B2%D0%BE-%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2-%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%BD%D1%82-%D0%B3%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB-news958384.html>

4.3. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ФАЛШИВИ РАЗКАЗИ

През изследвания период БНТ1 и „Хоризонт“ не провеждат дезинформация.

Въпреки това засечени са няколко случая на поява на „фалшиви разкази“ (подвеждащи твърдения, конспиративни теории, обиден език): чрез „включване на слушател“ в „Хоризонт“, в предаването „Политически НЕкоректно“ на Петър Волгин и еднократен инцидент в „По света и у нас“.

На специално проучване за разпространението ѝ онлайн е подложена новината за „свикването на Народен съд“ от 8-и септември на БНТ, опровергана от самата медия.

Въпреки че новината не е излъчена в централна емисия и е опровергана през същия ден, разпространението ѝ онлайн показва, че БНТ има значим авторитет и съответно мощно политическо и медийно влияние. Новината е подета от неколцина високопоставени политици, които я използват за политическа пропаганда и със своите изказвания мултиплицират нейното разпространение. Тя е подета и от други медии, някои от които я превръщат в част от дезинформационна стратегия.

Вирулентният ефект на този фалшив разказ е спрял благодарение на навременното му опровергаване в множество медии, но и от страна на БНТ.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ (ПРЕПОРЪКИ)

На базата на цялото изследване може да се заключи, че БНТ и БНР чрез основните си програми (по-точно чрез централните им новинарски емисии и най-гледаните/слушаните им актуални предавания) изпълняват обществената си функция и защитават обществения интерес, разбран като плурализъм на гледните точки, дневен ред, значим за максимално широки обществени кръгове, и високо ниво на професионализъм при коментара на обществено важните теми. Това трябва да се отчете като значимо постижение не просто на самите обществени медии, които успяват да поддържат независима редакционна политика, но и на цялостното демократично развитие на страната в последните десетилетия.

Все пак бяха открити някои конкретни дисбаланси при представянето на обществено важни теми и съответно на различните заинтересовани гледни точки, както и единичните случаи на производство на фалшиви разкази. На тяхна база може да се отправят следните препоръки:

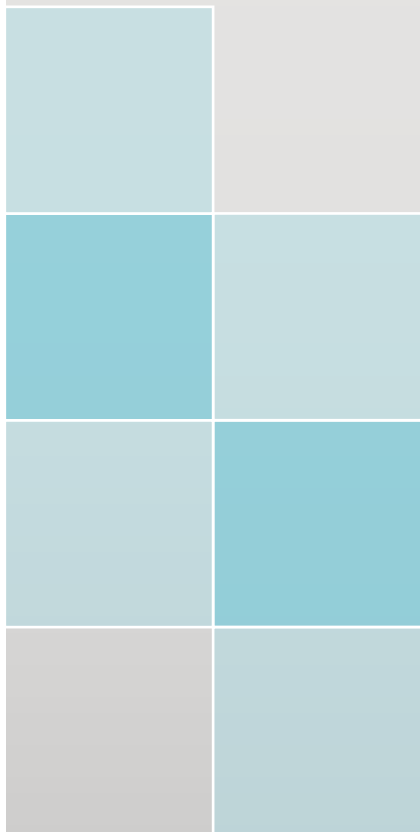
1. Констатирахме, че гражданите присъстват в новините (на двете медии) и в предаванията (само на „Хоризонт“) по-често като отделни хора или като групи (пациенти, безработни, клиенти и пр., не рядко анонимни), отколкото като част от организирани структури на гражданското общество – представители на неправителствени организации и представители на различни активни протестни групи. Гражданите така често биват третирани не в качеството им на активни граждани, а като „обикновени хора“, които биват използвани като илюстрация или им бива даван отдушник за оплакване. Препоръчваме – в съгласие с обществената им функция – **БНТ и БНР да разгърнат специална политика в подкрепа**

на активното гражданство, издигащо различни каузи, и за структуриране на гражданското общество.

2. Констатирахме, че и в двете медии – и в новините, и в предаванията – представителите на извънпарламентарната опозиция, които според всички социологически изследвания се ползват със значима обществена подкрепа ²⁰, са медийно отразени непропорционално по-слабо от представителите на правителството и на парламентарните партии. Препоръчваме **БНТ и БНР да са по-чувствителни към актуалните обществени нагласи**, а не толкова да следват институционалния дневен ред.
3. Констатирахме, в пряка връзка и с горното, че БНТ и БНР са във висока степен реактивни спрямо дневния ред на публичните институции и на общата медийна конюнктура, като рядко – ако изобщо – налагат активно важни за обществото теми и проблеми. Тежката маргиналност на темите „Образование“ и „Социална политика“ и в двете медии са ясен индикатор за това: те, доколкото изобщо влизат в ефир, влизат само през “Covid-19”. Препоръчваме БНТ и БНР сами да поемат по-активна обществена роля: **да преминат от реактивна към по-активна редакционна политика.**
4. Констатирахме, че БНТ и БНР не провеждат дезинформация. Въпреки това – много рядко – фалшиви разкази се появяват в ефир и поради високия авторитет на обществените медии те могат да получат бързо разпространение. Препоръчваме **всяка от двете медии да развие допълнителен капацитет за проверка и ранно предупреждение за случаи на дезинформация и фалшиви разкази**, чрез което настоящата

²⁰ Всички социологически агенции за предстоящите избори дават сборен резултат на извънпарламентарната опозиция, по-голям от този на управляващото мнозинство.

политика на чисто информационно съдържание да бъде продължена и усъвършенствана.

**Фондация за хуманитарни и социални
изследвания – София (ФХСИ)**

КОНТАКТИ:

пл. Славейков № 11, ет. 4, ст. 2,
1000 София, България

E-mail: office@hssfoundation.org
Website: <http://hssfoundation.org/>

